

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TORBEN TOPSØE-JENSEN

RUNGSTED FISKERLEJE

i de sidste årtier før det fik havn

Udgivet af
Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn
1976

Dengang Rungsted var et lille fiskerleje

Torben Topsøe-Jensen, lederen af Hørholm Egnsmuseum, har udarbejdet et værdifuldt bidrag til den stedlige lokalhistorie, denne gang om Rungsted, dengang stedet var et lille fiskerleje. Bogen udkommer som museets årskrift og er en hyggelig og levende skildring af de sidste årtier, før der kom egentlig havn i Rungsted.

Topsøe-Jensen har udarbejdet bogen på basis af samtaler med mennesker, der har levet i Rungsted omkring 1900, dels indeholder den bidrag, der har kendt fiskerlejet i den tid. Topsøe-Jensen indleder med træk fra fiskerlejets historie, kroen, Johannes Ewalds tilknytning til Rungsted og også Drachmanns tilknytning til egnen, og herefter følger beretninger efter samtaler med tømrer Hugo Nielsen, Johanne Berger og købmand Richard Rasmussen. Desuden er der personlige indlæg af Emma Juul, Martha Kolls og et barnebarn af kommandørinde Julie Bræm. Bogen slutter med opførelsen af den første Rungsted havn.

Hugo Nielsen beskriver fiskerlejet, som han husker det, dengang der virkelig blev fisket fra Rungsted og fiskernes koner gik rundt og solgte fangsten, han fortæller om, når landliggerne kom med dampen — det var før kystbanen åbnede — og kongebesøgene hver sommer.

Som Hugo Nielsen er Johanne Berger af fiskerfamilie og hun fortæller om sin barndom i fiskerlejet. Det var fattige kår i det lille hus på Strandvejen, hvor lopperne holdt til i gulvsprækkerne og børnene klemte sig sammen om natten på den udtrukne slagbænk. Der var seks søskende i familien, og når der var en nyfødt, lå spædbarnet mellem faderen og moderen i dobbeltsengen.

Når moderen skulle føde, skete det i et kammer på en seng dækket af sække og gammelt tøj.

Richard Rasmussen, der havde Rungsted Købmandshandel til 1864, fortæller om købmandshandelen og dens kundekreds. Butikken havde alt, hvad man behøvede, klipfisk og spegesild, skibsudstyr og synale og smør og mælk fra Fr. Reimers i Nivå. Det var dengang, børnene kunne få et kræmmerhus bolcher for en toøre og fisker Niels Hansen, der havde været med i 64 i slaget ved Helgoland, fik besøg af kongen, når majestæten aflagde besøg på Smidstrupgård hos kong Georg af Grækenland.

Emma Juul skriver om sin tjenestepigetid på Rungstedlund hos fru Dinesen, om døtrene Ea, Elle og Karen og sønerne Anders og Thomas. Karen Blixen, dengang kaldet Tanne, var en fantasifuld ung dame, der elskede at klæde Emma ud til karneval og Anders og Thomas gik på jagt med kusken for at skyde unge krager, som barnepigen Malle tilberedte for dem, et måltid, som fru Dinesen ikke deltog i.

Martha Kolls, fiskerdatter fra Rungsted, skriver om dampskibsfarten og tiden før dampskibsbroen i Rungsted, hvor passagererne måtte sættes i land med både. Den senere bro måtte bygges umådelig lang, da vandet var lavt langt ud i sundet, og om vinteren blev den tit løftet og og forskubbet af isen.

Broen var dyr at vedligeholde, og da jernbanen kom til gik det ned ad bakke for skibsruften. Skibsfarten blev opgivet i 1923, efter at den første havn var blevet opført i Rungsted.

Endelig beskriver en anonym dame, barnebarn af kommandørinde Bræm om fer-

erne på Rungstedhøj. Da var der småkitter med marehalm og blåklokker på den østlige side Strandvejen, og det var det bedste sted at lege for børnene sammen med Enghaveskoven, hvor de dæmmede åen op eller tændte sumpgassen i et lille halvt utedørret vandhul. Julie Bræm var den, der tog initiativet til opførelsen af Rungsted kirke. Hun var et gudfrygtigt menneske, der hver søndag samlede fiskerkonerne til en lille sammenkomst med andagt. Der var langt til Hørholm kirke, og grunden til kirken i Rungsted blev lagt med en stor sparegris hos fru Bræm.

Topsøe-Jensen slutter bogen med et rids omkring opførelsen af den første havn i Rungsted. Planerne om en rigtig havn var gamle, men da den endelig kom, var den ikke mere af den betydning, som den måske ville have været, hvis den var blevet bygget tidligere.

En tysk professor, der boede på Rungsted Hotel har i 1888 taget et fotografi af fiskerne på »barkepladsen«.

RUNGSTED FISKERLEJE

© Hørsholm Egn's Museum og forfatteren.
Hørsholm Bogtrykkeri.

Klichéer: Middelboes Reproduktionsanstalt.

Forsidevignetten er gengivet efter Danske Billeder No. 18, „Fra Kysten“, ca. 1890.

TORBEN TOPSØE-JENSEN

RUNGSTED FISKERLEJE

i de sidste årtier før det fik havn

Udgivet af
Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn
1976

FORORD

I 1973 udgav museumsforeningen „Fortid i Bloustrød“ af Inger og Ove Rasmussen og i 1974 „Hørsholm Minder“ af Sv. Jensen. I disse to årsskrifter fortæller forfatterne fortrinsvis egne erindringer. Begge bøgerne blev trykt i betydelige oplag, blev stærkt efterspurgt, og sidstnævnte blev endda udsolgt i løbet af et par måneder.

Da museets bestyrelse planlagde årsskriftet for 1976, besluttede den sig for at fortsætte linien fra 1973 og 1974, og nu med en bog om Rungsted fiskerleje. Bestyrelsen fandt, at det var vigtigt, at fiskerlejet blev taget op nu, mens der endnu var folk, der kunne og ville fortælle om lejet, som det var, før det fik havn i 1923.

Museumslederen påtog sig dels forfatterskab og dels indsamling af stof til bogen. „Rungsted Fiskerleje“ er resultatet af Torben Topsøe-Jensens historiske studier og af hans mange samtaler med folk, der har oplevet stedet i gamle dage.

Det er bestyrelsen en glæde at kunne sende medlemmerne en lille bog, der er blevet til ved et samarbejde mellem mennesker, der holder af vor egn, og som på denne måde har medvirket til at bevare minder om svundne tider.

Fra museumsforeningen skal der rettes en hjertelig tak til forfatterne, især til Topsøe-Jensen, som, foruden at skrive sine egne kapitler, påtog sig det meget betydelige arbejde, der ligger i at stille spørgsmål, sammenskrive svarene og endelig at redigere tekst- og billedstof, således at læseren får et alsidigt indtryk af fiskerlejet Rungsted, dets beboere og begivenheder før i tiden.

Med tak har foreningen modtaget tilskud til udgivelsen fra Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab og fra Sparekasserne SDS og Bikuben.

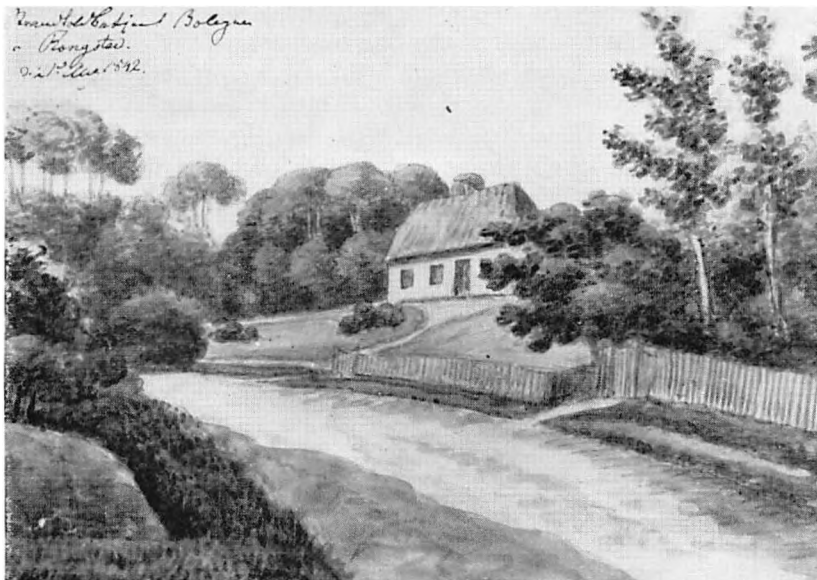
15. oktober 1976.

P. Chr. Nielsen

INDHOLD

FORORD	5
TRÆK AF RUNGSTED FISKERLEJES HISTORIE . .	7
MINDER FRA FISKERLEJET	17
Fiskerlejet, som jeg husker det . . . Efter samtaler med Hugo Nielsen	17
Da jeg var barn i fiskerlejet . . . Efter samtaler med Johanne Berger	25
Erindringer fra Rungsted Købmandshandel . Efter samtaler med Richard Rasmussen	33
Da jeg tjente på Rungstedlund . . . . . af Emma Juul	42
For 70 år siden . . . . . af Martha Kolls	47
Fra min barndoms sommerferier i Rungsted . . af et barnebarn af kommandørinde Julie Bræm	52
RUNGSTED HAVN BLIVER BYGGET . .	54
NOTER	63

„Strandtoldbetjent-Boligen“ i Rungsted – som den tog sig ud i 1842. Den er set fra den nuværende Rungstedvejs udmunding i Strandvejen. Tegning af J. O. Rawert. Det kgl. Bibliotek.

TRÆK AF RUNGSTED FISKERLEJES HISTORIE

Fiskeriet er et ældgammelt erhverv i Danmark. Det kan spores helt tilbage til ældre stenalder, og at det også har været kendt langs Øresundskysten, viser de henved 7000 år gamle bopladser, som blandt andet er fundet ved Klampenborg, langs med Nivå's udløb i Sundet og ved Maglemosen ved Vedbæk, hvor en fjord i sin tid skar sig ind i landet.

I middelalderen blev netop Øresund berømt for sin fiskerigdom. Så fyldt kunne Sundet være af sildestimer, skriver Saxo, at fartøjerne stundom sad fast og næppe var til at drive frem, og det var end ikke nødvendigt for fiskerne at have garn, for de kunne tage fiskene med de bare hænder.

Den store fiskerigdom holdt sig 13- og 1400-årene igennem og gav Skånemarkedet sin blomstringstid. Folk fra hele Europa strømme-

de til Skånemarkedet for at købe fisk, og de fremmede undrede sig over det, de så. En fransk korsfarer, der besøgte markedet i året 1364, har berettet, at han havde set 40.000 både og 500 skibe af forskellig størrelse ud for kysten, og at over 300.000 mennesker var forsamlet her i over to måneder. Disse opgivelser skal naturligvis tages med stort forbehold, men en kendsgerning er det, at Skåne takket være fiskerigdommen blev et vigtigt økonomisk centrum i Norden i de nævnte århundreder.

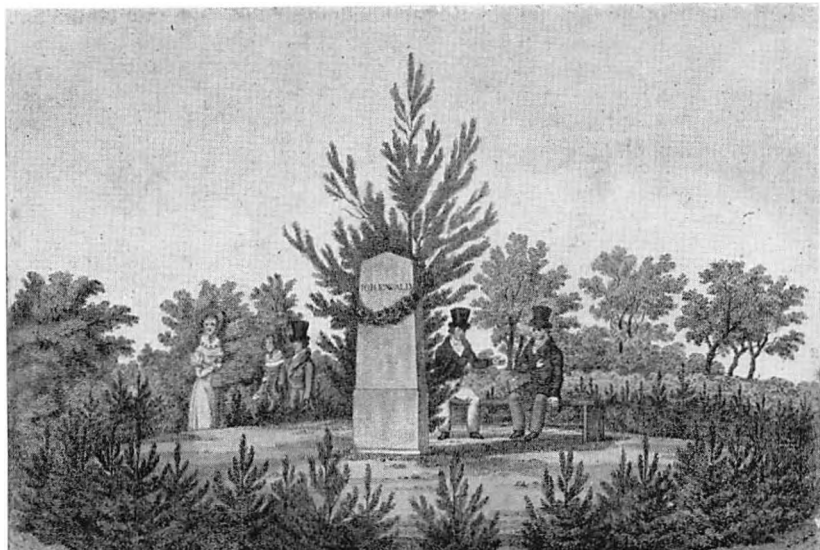
Sildeeventyret, som det oplevedes i middelalderen, kan jo antages også at have gavnet Rungsted, men der eksisterede næppe noget fiskerleje i Rungsted dengang. Navnet Rungsted kendes dog helt tilbage til slutningen af 1300-årene, da det blev kaldt „runæstigh“. Man har forsøgt at tolke dette navn; måske har det noget at gøre med et oldnordisk ord runa, som betyder løb eller bæk, men nogen sikker forklaring er ikke givet.

På Frederik II's tid har der boet fiskere i Rungsted. Vi hører i et brev, at fiskeriet et år svigtede i en sådan grad, at mange fiskere, også i Rungsted, ikke kunne skaffe de fisk, de skulle levere i landgilde. En af Rungstedfiskerne, der omtales som Jørgen Skrædder, var ude af stand til at betale sin ydelse, – 1/2 tønde torsk – som man derfor måtte eftergive ham.

Stort udbytte har fiskeriet her næppe nogensinde givet. To århundreder længere frem i tiden siges det, at der i fiskerlejet i Rungsted „af fattige fiskere og andre deslige husmænd gives i alt 16, hvis omstændigheder ere slette, siden stranden, hvoraf de skulle leve, i mange år har slået fejl“.

Et centralt sted i lejet var Rungsted kro. Den nævnes allerede på Christian II's tid og omtales gang på gang i de følgende århundreder. Ved et ejerskifte på Christian IV's tid fik den nye ejer, Willum Carrum, kroen „med al den ager og eng, som tilligger, kvit og frit, samt 100 læs ved af vindfæller og fri olden for egne hjemmefødte svin“ imod at holde „frit herberg for indenlændiske og udenlændiske, forskaffe dem øl og mad, det som godt er, hør, havre, strå, senge og kamre for en rimelig og billig betaling, så at vejfarende mand intet med billighed haver at klage over“.

Omkring år 1700 besøgte en fransk adelsmand kroen og skrev senere, at den var den smukkeste på egnen. Kroen er ny, oplyser han, og den har en firkantet gård, der er helt omgivet af bygninger. Her er „meget gode logementer“, en dejlig have fuld af frugttræer og utallige blomster – og bagved haven hæver sig en høj.

Ewalds Høj efter stik af H. G. F. Holm, kaldet „Fattigholm“. Billedet er fra hans samling „Sjællands yndigste Egne“, der kom i 1838, men det er antagelig stukket noget tidligere.

Johannes Ewald og Rungsted

Johannes Ewald boede i to år – fra 1773 til 1775 – på Rungsted kro, det senere Rungstedlund. Hans ophold her har sat sit varige spor i dansk litteratur. Det var, da han boede her, at han skrev digtet „Rungstedts Lyksaligheder“, en lovprisning af naturen og en kærlighedserklæring til skoven og marken og til havet. Her skrev han også sørgespillet „Balders Død“ og begyndte på erindringsbogen „Levned og Meninger“.

Ejer af kroen var fiskemester i Hørsholm amt Ole Jakobsen, og Ewalds ophold i det gæstfri hjem på kroen blev to lykkelige år for ham. Mange mennesker kom og gik her, og ganske naturligt blev Ewald fortrolig med fiskerne og med livet i fiskerlejet. Og han blev betaget af havet, hvad enten det lå stille og spejlblankt for hans blik, eller det rejste sig stormfuldt og frådende.

Da Ewald senere sad i et ensomt værelse i København, syg og nedbøjet, vældede minderne om fiskerlejet ved Rungsted ind over ham. I drømme hørte han „den kendte lyd af årer og sejl“ – og han skrev et af sine betydeligste værker „Fiskerne“. Med dette „syngespil“, som

Johannes Ewalds berømte syngespil „Fiskerne“ er bygget over en stranding, der skete ved Hornbæk den 19. november 1774, men Ewalds kendskab til fiskerlivet og hans fortrolighed med havet stammer fra hans ophold i Rungsted. Billedet viser scene fra „Fiskerne“ i stik af D. Chodowiecki fra Ewalds samlede skrifter, udgaven fra 1787.

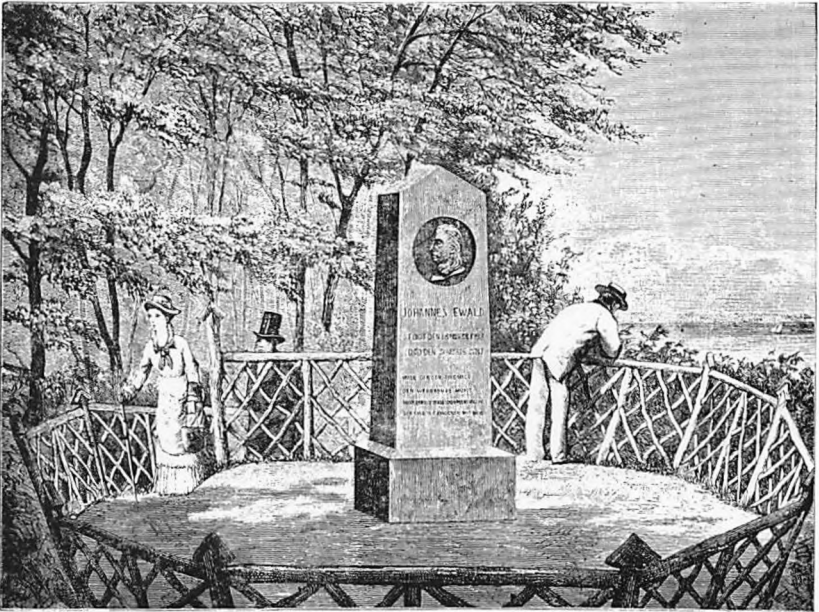
han kaldte det, indføres fiskerne i dansk litteratur, og havet bliver for første gang tema i et digterværk. Ganske vist udspilles handlingen i Hornbæk, – det er bygget over en beretning om en stranding ved Hornbæk, som Ewald var blevet bekendt med gennem Ove Mallings bog fra 1777 om „Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere“ – men Ewald havde aldrig været i Hornbæk, og det indtryk af havet, som gennemsyrrer „Fiskerne“, har han modtaget i Rungsted.

„Fiskerne“ bærer også tydelige spor af Ewalds helt nære og fortrolige kendskab til livet i fiskerhytten. Et helt lille genrebillede tegner Ewald i begyndelsen af første handling, hvor Lise, en af de unge „fiskerinder“, er urolig over mændenes lange fravær på søen i det stormfulde vejr og søger at berolige sig ved at tænke på dagens små sysler i hytten, mens hun synger:

Saa puslede vi lidt omkring i Hytten,
Og fejede, og skurte Bord og Bænke,
Og gav vort Kræ, og talte det, og satte
Alt paa sit rette Sted, som Brug og Skik er.
Nu da, saa satte vi os her at bøde
Paa Garnene, og sang alt som vi bødte.
Saa tænkte jeg paa Svend, og græd, og tænkte,
Og sang, . . .

Johannes Ewald blev ikke glemt af Rungsted. Allerede stadsmægler Hechsher, som i årene 1811–22 ejede Rungstedgård, havde til ære for Ewald rejst „en tarvelig mindesten, ikke ulig en milepæl“ på højen ved Strandvejen. Men en senere ejer af gården, købmand Brøchner, syntes, at digteren burde have et værdigere mindesmærke og rejste i 1876 en ny støtte på højen – den støtte, der står der i dag. Støtten er af sleben granit, over 2 m høj, og på forsiden er den forsynet med en bronzemedaillon, udført af H. V. Bissen. Under medaillonon er indhugget nogle linjer af „Rungsteds Lyksaligheder“. Måske er det Hechshers sten, der nu står på højen i Rungstedlunds skov.

Medens Holger Drachmann i vinteren 1880–81 boede i Vedbæk, faldt 100-årsdagen for Ewalds død. Dagen blev mindet i Rungsted. På dødsdagen, den 17. marts, kørte en flok unge studenter ud til højen. De kransede mindestøtten og sang „Kong Kristian“. Drachmann holdt om aftenen et lille foredrag om Ewald, og bagefter var der gilde på kroen, og – fortæller Drachmann – „vi skålede og sang til ære for den stakkels skrøbelige digter, hvis kæmpekræfter vi skylder en sådan hymne som „Kong Kristian stod ved højen Mast“. Det kunne fiskerne alle forstå.“

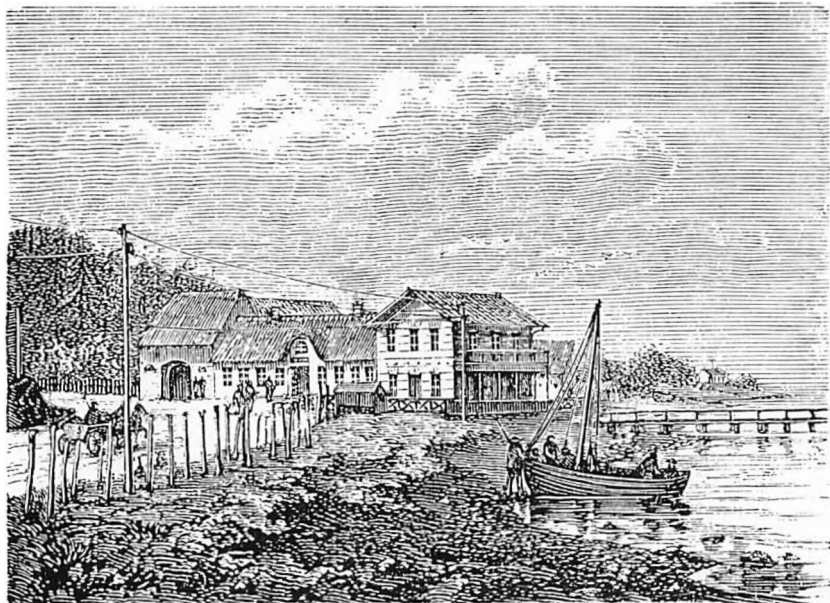

I 1877 lod den daværende ejer af Rungstedgård opstille en ny „og mere værdig“ mindestøtte for Johannes Ewald på højen ved Strandvejen. – Illustreret Tidende, 1877.

Fiskerlejet i 1800-årene

Enkelte vejfarende og andre, som i forrige århundrede passerede Rungsted, har omtalt fiskerlejet, men har som oftest ikke stort mere at fortælle om det end, at det er lille og fattigt – „som overalt her på kysten“, tilføjer en af de besøgende. Andre berømmer stedets og egnens skønhed, men kun ganske få fortæller om fiskerne selv.

En beretning i „Politivennen“ for året 1804 viser lidt om fiskernes hjælpsomhed overfor en fremmed, som på sin vandring fra København til Helsingør var kommet ud for en lidt ubehagelig oplevelse i Rungsted. På turens første dag, nåede han om aftenen til Rungsted. Han havde længe glædet sig til nu at hvile ud på kroen, men blev til sin store skuffelse afvist. Han pressede på for at komme ind og fortalte, at han godt kunne betale – skønt han gik til fods – og at han ville være tilfreds, blot han kunne få en stol at sidde på. Da det alt sammen ikke hjalp, tyede han omsider til en af fiskerhytterne, i håb om dog at få tag over hovedet, – og „disse gode folk lukkede ham villigt ind,

Rungsted kro i midten af forrige århundrede. Den gamle, stråttækte krobygning er blevet udvidet mod øst. Efter Fr. Algreen-Ussing: Touristen i Nordsjælland, 1865.

og han nød der et natteherberge „så godt som deres evne, ikke deres vilje, kunne yde“.

Naturligvis var „Politivennen“ forarget over kroværten, – og fremsatte det ønske, at politiet på det strengeste ville straffe enhver herberger, der behandlede en vejfarende, som kromanden i Rungsted havde gjort det.

Kroen blev kort efter år 1800 solgt, og den nye ejer opførte snart efter en ny krobygning øst for vejen. Den blev senere til Rungsted badehotel, mens den gamle krobygning blev liggende og blev hovedbygning for gården Rungstedlund.

Et andet møde med en Rungstedfisker finder man hos den unge litterat Ludvig Fischer. Han var fuld af beundring for Ewald og Oehlenschläger og havde – takket være læsning af Ewald – fået lyst til at besøge Rungsted. I august 1818 begav han sig herud og berettede – med et lunt glimt i øjet – om sit første møde med Rungsteds Lyksaligheder*): „Så er jeg da nu i Rungsted! udrød jeg og tørrede sveden af min

*) Ludvig Fischer: Breve til Adam Oehlenschläger, eller mine samtlige Værker fra Rungsted. Kbh., 1818, 12.

pande, da jeg på mit spørgsmål til en ung fisker: er dette Rungsted?, fik det svar: ja min sjæl er det så! – Men hvor er Rungsteds Lyksalighed? spurgte jeg ham i min enfoldighed; han så stift på mig og spurgte, hvad jeg mente? Jeg besindede mig i muligste hast og spurgte: gode ven, er der ingen kro i Rungsted? Ha, ha! den lyksalighed er der i ethvert hul, svarede han mig, og stak en lille lærke i bukselommen; vil han følge mig, jeg skal just derhen.“

Vel ankommen til kroen satte Fischer sig træt ned på bænken ved det lange fyrrebord, fik „mig min snaps malurt, spegeskinke, peber samt sødt brød, spiste og drak og følte mig lykkelig nok for øjeblikket“. Han havde en fornøjelig samtale med kroværten, hr. Iversen, som havde billeder på væggen af Wessel og Pram, men ikke af Ewald; det lovede værten at købe med det første, han kom til byen. Fischer var henrykt over egnen og over udsigten fra Ewalds høj, og han var glad for sine to værelser på kroen. Lige uden for vinduerne havde han Strandvejen, og han kunne se ud over „det store hav, med de små fiskerbåde og de store koffardiskibe“.

Man skuffes måske lidt over hans manglende interesse for selve fiskerlejet. Det interesserede ham åbenbart ikke. Men det interesserede til gengæld Drachmann, da han kom her mange år senere. Drachmann var begejstret for Rungsted. Han skrev engang: „Jeg for min part skylder Rungsted meget, eller det skylder mig en del“. Takket være Drachmann har vi et ganske godt kendskab til Rungstedfiskerne og milieuet i fiskerlejet omkring 1880.

Det var, mens Drachmann boede i Vedbæk i 1880–81, at han lærte Rungsted at kende. Først var det dog Vedbæk-fiskerne, der interesserede ham. Deres skæbne foruroligede ham, fordi han forudså, at de ville gå til grunde i „landliggeriet“, og hvad deraf fulgte, og han behandlede deres usikre skæbne i novellen „Skraaplaner“, (i samlingen „Vildt og tæmmet“, 1881). Men endnu var der anderledes i Rungsted. „Her er fiskere – og vil man se dem – lære dem at kende i deres oprigtighed, så bør man tage her ud, eller bedre, leve her høst og vinter over“.

Mens Drachmann boede i Vedbæk, var han ofte på besøg i Rungsted kro, og besøgene kunne trække ud. Men hen imod natten vandrede han hjemad – „med lygte og gummisko gennem uføret – eller tørskoet hen over den knirkende sne, når måneskæret spillede i tusinder diamantprismer“. Som en husværelse i ensomheden var disse ture ovenpå de gæstfrit dampende kødgryder hos de glade krofolk i Rungsted, „hvor man kunne spise – og drikke – og more sig ved de lange rubbere Whist – ved røverhistorier og sømandseder, som man selv spandt eller lod spinde for sig“. Og han tænkte også på de naive underholdende aftner

Maleri af A. Schiøtt, der i sommeren 1888 boede i Rungsted. Fra venstre ses: Johan Petersen, Thilda Petersen (fra Skåne), med datteren Helga, Carl Mineur (fra Skåne), Johannes Petersen (g. m. Thilda P.), Ellen Jensen (datter af Chr. Jensen), Carl Andersen, Anders Jensen, strandfoged Chr. Jensen (siddende) og Niels Hansen. - Privateje.

blandt fiskerne i den lille smøge ude ved rejsestalden . . . „duft af dagvogns- og prangerheste, blandet på det fortroligste med duften af halv våde fiskervadmél, islændere, søstøvler, slagterfrakker, kuskekavajer . . . herligt!“

Drachmann lærte fiskerne at kende – blev fortrolig med deres tanke-sæt, og han skrev om dem: „På hvor nært hold kom man ikke disse „simple“ folk, som inden for deres monotone levevis og strængt afgrænsede horisont iagttog skarpere, følte og dømte bredere, oplevede mere – og lagde derved mere takt, dannelse og mådeholdent skælmeri for dagen end mangen både med og uden latinskoledorudsætninger forsynet københavnsk kontor- og embedsmand.

Naturligvis, de *kunne* slå i bordet, bande stygt og sige mangen drøjhed, som dagligstuen ikke vedkendes – de kunne også gøre deres beregninger – de var slet ikke naive på den måde; men *den*, de holdt af, ham holdt de af, fordi de have fundet noget beslægtet, noget „ligetil“ ved ham . . .“

Fiskernes erhvervsmæssige problemer berørte Drachmann ikke. Og dog var der netop på den tid, da han kom i fiskerlejet, et spørgsmål fremme, som optog fiskerne her i meget høj grad. Det var spørgsmålet om en havn.

Ønskerne om fiskerihavne langs Øresundskysten havde været fremme lige fra begyndelsen af forrige århundrede. Kun ét fiskerleje havde havn, og det var Humlebæk. Humlebæk havn var anlagt som kanonbådshavn under krigen 1807–14, men den blev senere benyttet af fiskerne. De fleste af de andre fiskelejer fik i årene mellem 1860 og 70 fiskerihavne, først Taarbæk og derefter Skovshoved, Snekkersten, Espergærde og Sletten. Men ikke Rungsted. Og dog var behovet for en havn stort netop i Rungsted, hvor Nivåbugtens lave vand begyndte at mærkes, og hvor tilmed 2 revler skulle passeres af både på vej mellem stranden og det dybe vand.

Ud for Rungsted havde fra gammel tid ligget to moler, oprindelig anlagt for kystsikringens skyld, og de blev benyttet som anløbssted for fiskerbådene. Staten havde i mange år bidraget til høfdernes vedligeholdelse ved at levere de hertil nødvendige materialer, mens fiskerne måtte udføre selve vedligeholdelsesarbejdet. Men i 1850 ophørte staten med at levere materialer, og da fiskerne ikke selv havde råd til at skaffe dem, blev resultatet, at molerne forfaldt mere og mere. Tanken om en havn levede dog stadig i fiskerlejet, men der skulle endnu gå lang tid, før havnen kom (se side 54 ff).

Fisker Chr. Jensens stejleplads syd for Rungsted badehotel, som ses i baggrunden. Hotellet blev revet ned efter krigen, og Strandvejen ført hen over dets grund. – Postkort, ca. 1910. Det kgl. Bibliotek.

MINDER FRA FISKERLEJET

FISKERLEJET, SOM JEG HUSKER DET

Hugo Nielsen

I min barndom så hele egnen og fiskerlejet helt anderledes ud end i dag. Fiskerlejet strakte sig på begge sider af Strandvejen omtrent fra Linstowsvej og til Rungsted badehotel, der lå på østsiden af Strandvejen ud for Rungstedvej, og bestod af godt en halv snes fiskerfamilier. Nord for fiskerlejet og op mod Bukkeballevvej var der allerede i min barndom en del store villaer bygget af velhavende københavnere. Men der kom hurtigt flere. Jeg var selv med til at opføre villa „Strandbjerg“ for overretssagfører Carl Levin. Han og kunsthandler Valdemar Kleis, der ejede villa „Strandbakken“, tegnet af Thorvald Bindesbøll, var nogle af de første københavnere, der slog sig ned i Rungsted for hele året.

Allerede i slutningen af forrige århundrede skød store villaer op langs Strandvejen nord for Rungsted badehotel. Postkort, ca. 1905. – Det kgl. Bibliotek.

Syd for fiskerlejet strakte Rungsted Ladegårds jorder sig på begge sider af Strandvejen helt ud til Folehavevej, og gik man fra fiskerlejet op i land, kom man igennem fuldstændig frie og ubebyggede marker. Bortset fra stationsbygningen var der næsten ingen huse, før man kom til to stråtede huse, hvor nu Overførstergården ligger. Det ene af husene ejedes af skuespillerparret Ellen og Svend Aggerholm. Jeg husker, at man fortalte, at Aggerholm om vinteren holdt små aftensammenkomster med oplæsning af Dickens' romaner, og der blev trakteret med the og ristet brød med marmelade. I Pennehave lå blandt andet en stor købmandsbutik, som ejedes af købmand Jørgensen, tidligere borgmester Sven Jørgensens far. Det er der, Anders Olsen nu har forretning.

Der var i fiskerlejet forskellige stejlepladser, broer og badebroer. Sydligst, ved Linstowsvej, lå der to stejlepladser, en på hver side af Strandvejen. Lige nord for stejlepladsen øst for vejen var der en optrækningsplads for fiskerbåde, og den eksisterer endnu ud for huset Strandvej nr. 104. Den tredje stejleplads lå nordligst i lejet, lidt syd for hotellet.

Der var to gamle moler i fiskerlejet, som fiskerne brugte som anløbssted for bådene. Det var amtet, der ejede dem, og de var vist

„Den gamle bro“. Huset ud for broen var fisker Niels Hansens, og huset til venstre dommer Ussings. Til højre skimtes ophalingspladsen. – Foto, ca. 1910.

oprindeligt bygget som kystsikringsanlæg. Den sydligste, der blev kaldt „den gamle bro“, lå ud for optrækningspladsen. Hvor gammel den var, var der ingen der vidste. Den var bygget af sten, der var hentet i Sverige. Stenene var indrammet af tykke pæle, og broen endte med en lille tværmole, der drejede mod nord og dannede en lille havn. Her lå fiskerbådene fortøjet. Nordligst i lejet, et stykke syd for hotellet, lå den anden bro. Det var „Christian Jensens bro“, og den lå lige ud for hans hus.

Lidt nord for „den gamle bro“ lå min bedstefars, Niels Olsens badebro. Den havde en herrebadeanstalt yderst ude og på midten en damebadeanstalt, der vendte mod syd. Man betalte for at bade her, og begge badeanstalter var meget benyttede af landliggerne og særligt af dem, der boede på Rungstedgård, hvor der, før gården blev bygget om i årene omkring 1918, var pensionat. Det blev ledet af en frøken Petersen, og her boede mange velhavende københavnere.

Større end „Olsens badebro“ var hotellets badebro. Den var meget lang og endte med en tværbro med en badeanstalt i hver ende, én for herrer og én for damer, men de var kun for hotellets gæster. Broen blev taget ned hvert efterår. Endnu en badebro var der, det var Rungstedlunds private badebro.

Mens jeg er ved badelivet, må jeg også nævne brohovedet fra den gamle dampskibsbro. Denne bro var bygget til brug for sunddamperne, men de holdt op med regelmæssig sejlads i 1900, og få år efter tog isen hele broen, og kun brohoved stod tilbage. Det forfaldt lidt efter lidt, men det stod dog i mange år, vist nok lige til havnen blev bygget. Vi drenge i fiskerlejet havde meget glæde af brohovedet. Om sommeren svømmede vi derud og tog hovedspring ud i det dybe vand.

Da brohovedet forsvandt, forsvandt også den sidste rest fra sunddampernes tid. Min farfar, fisker Niels Olsen, var i mange år knyttet til sunddamperne. Først var han rorsmand på den fiskerbåd, som roede med passagerer mellem kysten og damperne, og da dampskibsbroen blev bygget, og skibene lagde til ved brohovedet, hjalp han til med at fortøje dem. Det gav en god ekstraindtægt. Da han havde diamantbryllup den 22. juli 1898, fik han af dampskibsselskabet – Det forenede Dampskibsselskab – en stor thekop med forgyldt kant og med en påskrift der lød: „Niels Olsen 22/7 1838–1898“. Og koppen var fyldt op med enkroner, 60 i alt. Det var mange penge dengang. Da han døde kort efter diamantbrylluppet blev min onkel, fisker og strandfoged Anders Nielsen, brovagt og fortsatte med at være det, indtil ordningen nogle år senere blev ophævet.

I min barndom var der rigtig gang i fiskeriet. Det var jo det, man levede af i lejet, og skønt fiskeriet ikke gav store penge, så sad man dog pænt i det. Fiskerne i Rungsted benyttede små både, for det var jo ikke til at komme ind til land med større både. Lejet havde dog een stor båd. Det var fiskerkvasen „Karen“. Når den ikke var ude at sejle, lå den altid til ankers ud for stranden. Den ejedes af fisker Jens Jørgensen og hans bror Søren. De brugte den navnlig til sildefangst, og det var lange ture, de tog med den – ned i Køge Bugt og op i Kattegat, ja helt til Anholt. Begge havde de deres sønner med. Jens Jørgensens søn hed Erik og Søren søn var Karl, kaldet „Store Karl“.

De små både lå fortøjet ved „den gamle stenbro“, men når de skulle males eller renses, blev de trukket på land. Så hjalp man hinanden med at trække, og man sang til. Så gik det hele lidt lettere. „Karen“ skulle også på land engang imellem, men den var så tung, at den måtte trækkes op med taljer.

Man fiskede hver dag hele året igennem, hvis vejret ikke forhindrede det. Lige så snart det blev lyst, tog man afsted – og hvis vinden var til det, satte man sejl, ellers roede man. Når bådene kom hjem, skulle garnene renses og tørres. Hver fisker havde to eller flere sæt garn, så der altid var garn klar til brug. Inden man satte garnene ud, skulde de „stenes“, d.v.s. forsynes med sten, så underkanten af garnene

Fisker Niels Olsen og hans hustru da de den 28. juli 1898 fejrede deres diamantbryllup. De blev hyldet af hele fiskerlejet. Holger Drachmann havde skrevet fest-sangen. Foto. Museet.

kunne gå til bunds. Stenene, der var på størrelse med en tændstikæske, blev anbragt i garnene med en favns afstand i særlige stropper.

Foruden garn brugte fiskerne også „kroge“. Dem anbragte man også med en favns afstand – på lange bomuldssnore. Snorene blev sænket ned på bunden, og de blev navnlig anvendt om sommeren til fangst af torsk og ål. Der skulle sættes agn på krogene. Hertil brugte man sild, der blev skåret i småstykker, eller sandorme. Dem fik man ved at grave i sandbankerne, når det var lavvande, eller ved at „stampe“ i sandet. Man stampe med et redskab, en såkaldt „stamper“, som bestod af en træklods anbragt på et skaft. Når man stampe i det våde sand, kom ormene op i massevis.

Når fangsten var kommet hjem, skulle den sælges. Det besørgede fiskerkonerne og fiskerpigerne. De gik med deres fiskekurve – blandt

andet til Hørsholm og til Høsterkøb. Mange af fiskerkonerne stammede fra Sverige, og de var flinkere end de danske piger til at gå rundt med fisken.

Om vinteren kunne det være svært og sommetider helt umuligt at fiske. Vinteren mærkedes meget i lejet. Når Sundet var lagt til, og østenvinden kom strygende ind, bed kulden for alvor. Isen kunne komme pludselig, og på én nat kunne Sundet være islagt.

Når isen var blevet tyk, og det blæste op, kunne isflagerne komme i drift og „skrue“. Jeg husker en isskræning, der nåede fra den gamle dampskibsbro og helt til Pinjehøj, og som nogle steder var 3–4 m høj. I 1924 var det særlig slem. Da lå der sammenhængende isflager oppe fra Nivåbugten og helt til Rungsted. Da flagerne kom i drift, pressede de mod Rungsted havn, – den var netop blevet færdig året før, – og tilsidst skete katastrofen. Under et frygteligt spektakel blev hele tilkørselsbroen til havnen fuldstændig knust.

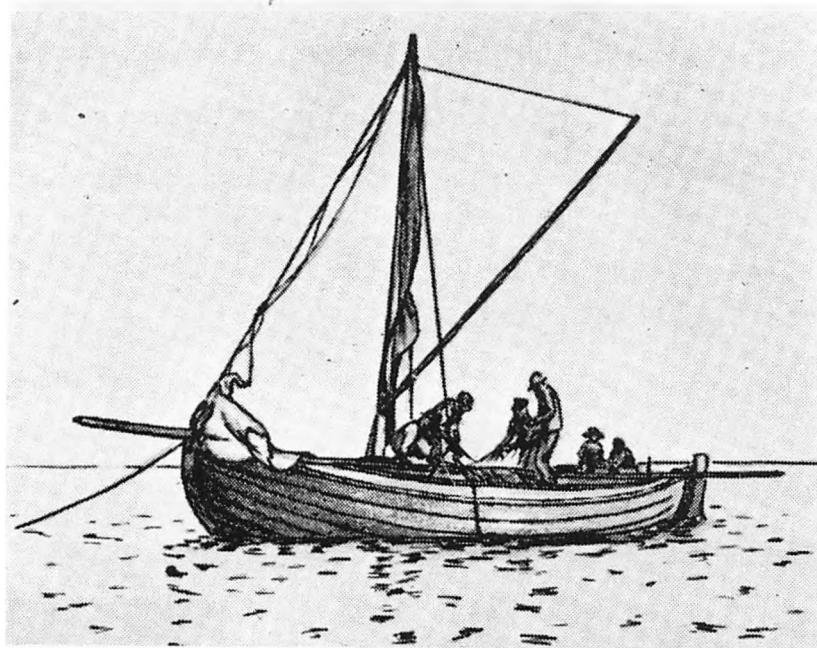
Det var en yndet fornøjelse for folk fra lejet at gå ud på isen og pilke torsk fra våger. Det var ret store mængder, man kunne få. Jeg husker, at der engang var en 1-tons bil ude på isen for at hente fangsten. Sommetider gik det dog galt. Engang kom en stor isflage med mange mennesker i drift. De fleste landede dog nogle timer senere ved Vedbæk, men en mindre flage brækkede af, og de, der opholdt sig på den, måtte tage turen helt til Landskrona.

Snefygningen mærkedes under østenvinden. Så lagde sneen sig om alle huse og i tilkørsler til Strandvejen. En vinter var sneen så høj ved hjørnet af Bukkeballevvej, at den næsten dækkede en gaslygte, der var anbragt på en over 3 m høj pæl.

Der var jo også andre beboere i Rungsted end fiskerne. Enkelte velhavere, der havde deres forretning eller virksomhed i København, boede allerede i min barndom i Rungsted hele året. Jeg husker f. eks. grosserer Gammeltoft-Skovgaard, der ejede Hannelund, hvor der nu er rekreationshjem, og grosserer Hasselbalch, som havde Pinjehøj. Han kørte med fire heste til stationen, når han skulle hente gæster. Men til daglig gik han i ganske almindeligt tøj og var venlig og ligefrem ligesom de andre „helårsbeboere“.

Om sommeren rykkede landliggerne ud. Før kystbanen åbnede, kom de med damperen, eller de kom kørende helt fra København med landauer. Alt deres flyttegods sendte de i forvejen med store flyttevogne, og det gjorde de forøvrigt også efter, at banen var åbnet. Nogle af landliggerne havde deres egne huse, men de fleste boede på hotellet eller på pensionat, eller de lejede sig ind hos fiskerne. Man kunne også

Fiskerkvasen „Karen“, fiskerlejets eneste større fartøj, var bygget i 1897 og ejedes af brødrene Jens og Søren Jørgensen. Tegning efter fotografi af skibingeniør Ib Nielsen, Rungsted.

bo på „Rungsted Gæstgiveri“, den nuværende Rungsted kro, men der var man ikke rigtig indstillet på at modtage landliggere.

Af landliggere husker jeg særlig tegneren Alfred Schmidt, som sammen med sin kone lejede mine forældres hus. Alfred Schmidt var en dejlig mand. Han havde meget sans for det komiske ved folks optræden, og når han om aftenen sad og så folk passere forbi på Strandvejen, kunne han også få os andre til at se det. Han tegnede i de år til „Klods Hans“ og „Blæksprutten“, og flere af hans tegninger hertil var inspireret af hans iagttagelser i Rungsted.

Hver sommer i min barndom fik Rungsted besøg af kong Frederik 8. Han skulle besøge sin bror kong Georg af Grækenland, som jo ejede Smidstrupgaard, og så skulle han også bade med prinsesserne Thyra og Dagmar ved „Gryderne“, et lyngklædt areal ud for „Tremilehuset“. Og hver gang kongen var i Rungsted, ville han hen og hilse på gamle Niels Hansen, som havde været med i slaget ved Helgoland i 1864, vistnok på fregatten „Jylland“. Så havde kongen en

10-kroneseddel i hånden. Niels Hansen var stolt af det kongelige håndtryk, – og som fiskerne sagde, Niels Hansen vaskede ikke hænder 8 dage efter.

Mange af de handlende i lejet kom langvejs fra. De kom med små hestekøretøjer. Brødmanden var bager Stechhahn fra Hørsholm, og efter ham var det bager Mørch, også fra Hørsholm. Mælkeemanden kom fra en gård i Sandbjerg og slagter Christensen fra Niverød. Han fik senere butik i Pennehave. Hvad man ellers skulle bruge, fik man hos købmand Christian Rasmussen, som havde butik i lejet.

Fisker Niels Hansen tegnet af Alfred Schmidt, 1921. – Museet.

Ved Strandvejen ud for Chr. Jensens stejleplads. Hyttefæde ses sammen med gamle sæbebøtter fra købmand Jørgensens butik på den anden side af vejen. På skuret et skilt med „Baade udlejes“. - Foto af Peter Elfelt.

DA JEG VAR BARN I FISKERLEJET

Johanne Berger

Mine forældres hus lå i den sydlige ende af Rungsted fiskerleje og på vestsiden af Strandvejen. Ved siden af boede kommandørinde Bræm på Rungstedhøj. Vores hus var et gammelt, stråtækt hus med brolagt gårdsplads og et grisehus, – for vi holdt gris, som næsten alle fiskere gjorde det. Det hjalp jo godt til i husholdningen, og vi dyrkede også vore egne kartofler. I huset var der en stor stue og et kammer. Mens far levede, var der altid hvidt sand på gulvet i den store stue. Gulvet blev fejlet engang imellem, men sjældent vasket. Mellem gulvbrædderne var der store revner, og dér holdt lopperne til.

I den store stue sov far og mor, og når der var nyfødte børn – og det var der ikke sjældent, vi var 6 søskende – lå de nyfødte imellem dem. Så kunne de små holde varmen. Mor fødte altid hjemme, og det foregik i kammeret på en seng, der så blev dækket med sække og gammelt tøj. I den store stue var der en slagbænk. Den kunne trækkes

ud, og i den sov jeg med to af mine søskende, så vi kunne holde hinanden varme. Jeg lå i midten, og jeg kan endnu huske den hårde kant, som var så ubehagelig at ligge på, skønt vi lå på en halmmadras. I stuen stod også et stort bord, og i bordskuffen opbevarede vi maden: brød, flæsk, fedt og ost.

Til familien hørte også farmor eller „Bedste“, som vi kaldte hende. Hun var meget bestemt. Mor havde ikke noget at skulle have sagt, – det havde svigerdøtre ikke dengang. „Bedste“ gik med stok, og der var idelig noget, der var galt, så vi børn gik altid uden om hende i en stor bue.

I min barndom stod fiskerlejets nordlige og sydlige del ikke på alt for god fod med hinanden. Jeg husker ikke, hvad der var i vejen, men man kunne ikke enes, og børnene kunne ikke lege sammen.

Fiskerne i lejet skulle dengang „ofre“ til præsten i Hørsholm en gang om året, og det var ved juletid. Så sad fiskerbørnene på første række i kirken, og efter gudstjenesten gav de præsten, det var pastor Friis, de medbragte penge, hvis forældrene havde nogle at give, ellers gav de bare flæsk. Hver familie havde jo deres egen gris, som blev slagtet før jul.

Fiskerlejet var i min barndom helt præget af fiskeriet, og jeg husker det hele meget tydeligt. Fiskerbådene lå fortøjet ved den lille mole, der blev kaldt „Ole Nielsens havn“ eller „den gamle bro“. Det var ret små både, som kun blev anvendt på endagsture. Men de var tunge, og når en båd skulle trækkes på land for at gøres i stand eller tjæres, stillede alle fiskerne sig med ryggen mod båden og armene udstrakt langs rælingen. En af fiskerne dirigerede, og når han råbte „O høj“, så trak og skubbede alle mand.

Når bådene var trukket på land, dannede de herlige skjulesteder, og vi børn elskede at lege gemmeleg mellem bådene eller oppe i dem. Det støjede nok en del, og en aften fik det en brat afslutning, da en af beboerne, der åbenbart syntes, at nu kunne det være nok, havde klædt sig i et hvidt lagen og ganske stille var listet ned ad gyden til stejlepladsen. Børnene blev meget forskrækkede, og med råbet „et spøgelse“ styrtede de hjem. Jeg husker særlig spøgelsesets store øjne. Det var de huller, der var klippet i lagenet, så „spøgelseset“ kunne se ud. Jeg blev så forskrækket, at jeg aldrig legede der mere.

Fiskerne brugte i min barndom mest åluser eller garn, som blev holdt oppe af flydende flasker. Først senere kom bundgarn i brug. Da jeg var barn, var der kun et par fiskere, som brugte bundgarn, og det var brødrene Jens og Søren Jørgensen. Søren havde en søn, der hed Karl, kaldet „Store Karl“. Han var en fremtrædende mand i fiskerlejet og blev senere strandfoged. Jeg husker, at han en gang tog ud

Rungsted fiskerleje set fra syd. Huset til venstre var fisker Bagges. Længere til venstre lå fru Bergers barndomshjem. Huset i midten eksisterer endnu. Nord for det begynder Linstowsvej. Postkort, ca. 1900. Museet.

til en båd, der så ud, som om den ikke rigtig kunne klare det; det viste sig så, at det var to drenge fra et eller andet optagelseshjem, der havde stjålet båden for at stikke af.

Der var meget arbejde med garnene. De skulle bødes, men inden man kunne bøde dem, skulle de renses for tang. Dertil brugte man et særligt redskab, der var dannet af en hasselgren eller kvist og lignede en flitsbue og havde en snor som „buestreng“. Den kaldtes en „kvistekæp“. Man rensede garnet ved at lade kæppen løbe hen over det. Det kaldtes at „piske“ eller at „kviste“ garnet, og det foregik på stejlepladsen ved dommer Ussings hus. Når garnet var rensat, skulle det bødes. Så blev det lagt på store trærammer og i trillebør kørt op til huset. Når far bødede garn eller fastgjorde de sten, der skulle holde garnet på plads, når det var sat ud, sad han midt på gulvet i den store stue med garnet bredt ud på gulvet. Det fyldte hele stuen, så det var svært at komme forbi. Engang imellem skulle garnene tjæres. Det foregik i en stor kedel, der var anbragt i en sænkning i jorden omtrent over for Niels Hansens hus. Tjæring af garnene var et betroet arbejde. Jeg kan huske, at de, der var med til det, stod med store træstænger og rørte rundt i kedlen.

Politimesteren

Wrischholms Birk

Gjør vitterligt: at *Anna Pålsother f. Mathrotens hustru i Sverige*

har anmeldt for mig, at *han* agter her i Landet at søge Erhverv ved

Arbejde som Gjæst

da *han* som Legitimationsdokument har forevist mig

Passbrev af Nr. 26/1476: Glæmsløf

og derhos godtgjort, at *han* *for Gjæst* *for* *Løngårds Kræg: Ringsted*

samt da der iøvrigt Intet findes til Hindrer for, at *han*

her i Landet ernærer sig ved lovligt Arbejde, saa meddeles *han* herved efter *han* s. Begjæring nærværende Op-

holdsbog som Bevislighed for, at *han* er berettiget til at

tage Ophold her i Landet og søge Arbejde, imod at *han* holder sig Lov om Tilflytning med Fremmede og

Rejsende m. m. af 15de Mai 1875 efterrettelig.

Wrischholms Politikammer, den *1 Maj* 1876

Kennet

Når Sundet var lagt til, fiskede man fra våger. Det var mest torsk, man pilkede. Fiskerne riggede nogle slæder med sejl og tog så ud på isen. Når de gik ude på isen, havde de altid en bådshage med. Den holdt de vandret, så kunne de holde sig til den, hvis isen skulle bryde under dem. Jeg kom aldrig ud på isen, det var jeg bange for, men jeg og de andre børn legede ved strandkanten og sprang fra den ene flage til den anden.

Når vinteren var hård, hændte det, at hele Sundet lagde til, så man kunne gå over til Sverige. Mor var fra Alabodarna, og hun fortalte, at hun i sin ungdom tre gange gik over isen til Rungsted, hvor hun besøgte sin søster, der var gift med skomager Viese i Rungsted, „Onkel Viese“, som vi kaldte ham. Hver gang hun gik til Rungsted, lagde hun vejen over Hven. Flere af fiskerkonerne i lejet var fra Sverige, og de havde alle taget turen over isen. Turen var farlig, særlig når det var tåget eller snevejr, men fiskerpigerne var dygtige til at bedømme vejret og holde den rigtige retning. Af fiskerkoner fra Sverige husker jeg „Tante Tilla“, mor til „Kukko-Johan“, som altid var så rar og fuld af sjov, og „Tante Emma“, som var gift med Søren Jørgensen. Hun var „om sig“. Hun havde rulleforretning og vaskede for folk, og hun sørgede for at få vask „de gode steder“, – hvor man fik lidt tøj med sig hjem. Hun lejede også huset ud om sommeren til landliggere.

Salget af fiskene tog konerne og pigerne sig af. De gik rundt i omegnen og solgte dem. Hver havde sin ganske bestemte rute, og at komme ind på en andens rute var ganske utænkeligt. Så ville der blive åben krig. Jeg husker, at mor gik med fisk ad Folehavevej til Sandbjerg, Gøngehuse og Høsterkøb. Andre havde turen til Hørholm og Vedbæk. Der kom også fiskerpiger fra Sletten. De gik ad Laagegydevej til Usserød. Alle fiskerpiger gik med støvler på disse ture, ikke med sko eller træsko.

Julen glædede vi børn os meget til. Mens far levede, fik vi rigtigt julemåltid med risengrød, ribbensteg og æbleskiver, som mor lavede. De stod i et stort lerfad på kakkellovnen, hvor de blev holdt varme. Da far var død, fik vi ikke mere ribbensteg og heller ikke sigtebrød. Før havde vi i julen fået lige så meget sigtebrød, vi kunne spise, det var lige så godt som kager, men ellers fik vi aldrig sigtebrød, kun rugbrød.

Juletræ havde vi ikke, men mor pyntede altid den store stue med grangrene, lys og farvede bånd – og lidt sukkergodt var der også.

Side af „Opholdsbog“ for fru Johanne Bergers mor, Anna Pålsson, der som ung kom til Rungsted fra Alabodarna. Bogen er sammen med andre ting fra fiskerlejet skænket egnsmuseet af fru Berger.

Rungstedgård da den var pensionat. Bygningen var efterhånden meget forfalden og blev revet ned i 1917. En ny bygning, placeret lidt nordvestligere end den gamle, blev opført i de følgende år. Den huser nu Forsikringshøjskolen. - Postkort, ca. 1910. Museet.

Mens stuen blev pyntet, opholdt vi børn os i kammeret; vi måtte ikke komme ind i stuen, før der var pyntet og lysene tændt. Efter middag sang min ældste søster Sophie julesange for os. Det var hun vældig god til, hun legede med os og lærte os at synge, det kunne mor ikke. Vi fik ingen julegaver, og vi gav heller ikke gaver til nogen.

En dag i julen, måske var det 1. juledag, det husker jeg ikke længere, blev alle fiskerfamilier bedt til juletræ i pensionatet på Rungstedgård hos frøken Petersen. Mændene fik en øl, og børnene et kræmmerhus med bolcher og sukkergodt. Så blev juletræet tændt, og børnene klippede julestads, som de fik med hjem.

Julegaver kendte vi som sagt ikke og heller ikke fødselsdagsgaver. Fødselsdagen blev slet ikke fejret. Første gang, jeg fik noget til min fødselsdag var, da jeg som 17-årig tjente i Espergærde. Da sendte min søster Sophie mig et postkort. Hvor var jeg glad for det! Engang fik jeg en stor konkylje af far. Hvor var den flot. Da mine søskende ingenting fik, syntes jeg, at de også skulle have noget, og så blev konkyljen skåret i stykker. Jeg beholdt det største stykke og satte det i en indfatning; jeg bruger det stadig som broche.

Da mor blev enke i 1895, begyndte en trang tid for hende. Vi var

Den 16. august år 1900 udbrod der brand på Rungsted badehotel. Ilden bredte sig hurtigt og med stor voldsomhed. De primitive, landlige sprøjter kunne ikke udrette meget, og både flojen mod Strandvejen og staldbygningen nedbrændte. – Illustreret Tidende, 1900.

6 ukonfirmerede børn, og mor fik ikke en øre i understøttelse, det fik man jo ikke dengang. Men hun tog det arbejde, hun kunne få, f. eks. med at vaske hos folk. År 1900 tjente hun på Rungsted hotel, da det brændte. Mor sprang ud ad vinduet og besvimeede, men nåede at få sagt, at der stod en pige til oppe på sit værelse. Det lykkedes at få hende reddet ud gennem et vindue.

Mor fortsatte med at gå med fisk, også da vi var flyttet til Hørsholm, men nu måtte hun først gå til Rungsted for at hente fiskene, og derfra ud på den lange tur. Jeg kan huske, at hun altid havde en stor kurv på ryggen, og at hun var bange for at gå den lange vej alene. Ind imellem tog hun lidt arbejde på gårdene med at rense roer og hyppede kartofler. Men det var trange kår. Jeg husker, at vi havde en eneste gul „spildkop“. Den gik på omgang, når vi skulle drikke, og mor sagde engang, „at hvis den går i stykker, må I drikke af jeres træsko“.

Der var mange, der gav os lidt tilskud til det daglige. Hver uge kunne vi hente en portion sulemad og flæsk både på Kokkedal og på Folehavegaard. Og hos bager Stechhahn i Hørsholm hentede jeg én gang om ugen et stort rugbrød. Hvem der var giver, fik vi aldrig at vide. Jeg var da 7 år, og jeg kan huske, at det var stort og meget

tungt og ikke pakket ind. Mælk kunne vi få på Rungstedlund hos fru Dinesen. Hvor var hun god! Hun gav os også tøj, og kjolerne blev syet om af vejmandens datter.

Der var også andre, der hjalp os, blandt andet købmand Christian Rasmussen. Mor købte tit „på klods“ hos ham, men da hun en gang ikke kunne betale, sagde købmand Rasmussen, at det skulle hun ikke være ked af, og så slog han en streg over alt, hvad hun skyldte.

I Hørsholm gik jeg i skole hos frøken Hartung. Hun var tyskfødt og var temmelig håndfast. Hun slog ofte børnene i hånden med kanten af en lineal. Så tog hun synderens hånd og holdt den med fladen opad, men engang hun gjorde det på en dreng, trak han hånden væk, så hun ramte sig selv. Jeg kan huske, at jeg var lidt misundelig på de børn, der havde pålæg på deres skolemad, det var børn fra de lidt bedre stillede familier – smedens og bagerens børn f. eks., og dem tog frøken Hartung lidt mere hensyn til. Selv havde jeg kun fedtemad.

Allerede da jeg var 8 år, måtte jeg ud at tjene. Jeg var først beskæftiget på pensionatet på Rungstedgård, hvor jeg skulle luge gårdspladsen og pudse støvler. Senere kom jeg i huset hos gartneren på Kokkedal. Han boede nær Vallerød, og derfra skulle jeg også hente mælk på Rungstedlund. Så kom jeg i køkkenet på Kokkedal, mens Heide ejede det. Det var forbudt køkkenpigerne at vise sig på første sal, men engang imellem sneget vi os derop for at se det.

I min barndom var det besværligt at komme fra Rungsted til København. Det var nok nemmest at tage dagvognen til Klampenborg og derfra videre med tog. Turen med dagvognen var altid en stor oplevelse. Vognen var en åben vogn med halvtag. På langs ad vognen og midt på den var der to rækker siddepladser, så man sad med ryggen mod hinanden og benene i „fri luft“. Det var lidt ubehageligt i regnvejr. Vognen holdt ved hotellet. Min far, som led af dårligt hjerte, benyttede en læge i København, der om sommeren boede i Rungsted. Når far skulle besøge ham i København, gik han altid til Klampenborg, skønt han ikke måtte, men på hjemturen benyttede han dagvognen.

De fleste benyttede dog nok damperen, men ikke fiskerne, det havde de ikke råd til. Selv husker jeg kun damperen fra den tid, da den sejlede om søndagen. Der var mange mennesker med. De kom med madpakker og spredte sig i omegnen. Nogle gik op på Ewalds Høj, andre til Rungsted Hegn.

Når fiskerne skulle til København, sejlede de i deres egne både, men det kunne de ikke om vinteren, når der var is i sundet. Hvis der var megen sne, hændte det, at de tog til København med slæde. Så tog de ud på isen og stagede sig hele vejen frem og tilbage igen.

Købmandshandelen i Rungsted omkring 1902. I døren står købmand Christian Rasmussen. Til venstre holder landaueren, som kunne lejes i købmandsbutikken. Kusken er i liberi og med høj hat. Foto, givet til museet af Richard Rasmussen.

ERINDRINGER FRA RUNGSTED KØBMANDSHANDEL

Richard Rasmussen

Det var en modig beslutning, min far tog, da han i 1895 flyttede fra Fyn til Rungsted. Rungsted var jo dengang et lille og isoleret sted. Det bestod hovedsagelig af den lille klynge huse, der udgjorde det egentlige fiskerleje. Men om sommeren var der liv i lejet. Så kom landligerne herud fra København, de lejede sig ind hos fiskerne eller tog ophold på Rungsted Hotel eller på Rungstedgård, som dengang var pensionat. Endnu var der kun få sommervillaer, men i 1897 åbnede Kystbanen, og da det var sket, kom der rigtig gang i udstykninger og byggeri.

Og afsides var Rungsted jo også. Far fortalte, at når han i de første år i Rungsted skulle en tur til København, tog han enten damperen, eller han kørte med dagvognen til Klampenborg, hvorfra der gik tog til København. Når han skulle hjem igen, var det det nemmeste at tage toget til Klampenborg og herfra køre videre med dagvogn, vel at mærke, hvis der var plads i den. Det var der langt fra altid, og den

kørte kun sjældent, men det gjorde nu ikke så meget, for man kunne jo gå. Det tog ganske vist en tre timers tid, men det regnede man ikke for noget, det var jo bare et par mil. Og turen var dejlig, men om sommeren kunne der være ubeskriveligt støvet hele vejen igennem. På varme sommerdage tog far haveslangen og sprøjtede vand uden for butiksgangenen, for at det ikke skulle være alt for slemt.

Min barndom i Rungsted var en dejlig tid. Jeg gik i skole i Hørsholm i den gamle realskole over for glarmester Guhle. Her havde jeg H. C. Rosted, som lige var kommet til Hørsholm, i historie. Det var en lang skolevej, og jeg måtte gå frem og tilbage. Først da jeg var 12–13 år, fik jeg cykel, for cykler var dyre dengang, og vi var fire søskende. Far sagde ofte, at „jeg snart ikke tjener mere end til træsko til jer“.

Foruden købmandshandelen passede min far også en vognmandsforretning. Det var egentlig min farbroder, der ejede den, men det var far, der tog sig af det daglige. Der var arbejdsvogne og også en landauer til lystture. Når den skulle ud at køre, var kusken i fint liberi med høj hat og lange støvler. Vognmandsforretningen havde fire heste, som stod i stalden i bagbygningen, hvor også vognporten var, og oven over var høløftet.

I købmandsbutikken oplevede man fiskerlejet og dets beboere og sommergæster på nærmeste hold. Her kom de alle, her mødtes man, sludrede og hørte nyt. En kær gæst i butikken var postbudet Jens Knudsen, eller „Jens Post“, som han kaldtes. Han var gammel, syntes jeg, selv om han nok ikke var så gammel endda. Han havde en stor moustache, og hver dag, når han kom ind, satte min far en stol for enden af disken til Jens Post, stak skeen i det store saltkar og rakte den og sennepskrukken til Jens Post. Så smed Jens postsækken på gulvet og var parat til at spise. Når han var færdig, strøg han sig om munden med ærmet. Jens Post kunne godt lide at kigge lidt i posten. En dag, da han kom ind i butikken, så han lidt spekulativ ud, og far sagde til ham: „Spekulerer du på noget?“ „Jah“, sagde Jens, „der er et kort til dig“, og han tilføjede lidt trent, „men jeg kan ikke læse, hvem det er fra“. „Lad mig se“, sagde far og fik kortet. – „Nåh, det er fra Line“ (fars søster). „Ja, det er fra Line“, sagde Jens, „det kan jeg ikke forstå, for jeg kender da godt Lines skrift“, – men nu var han beroliget.

Købmandsbutikken var helt anderledes end tilsvarende butikker i dag. Ja, nu hedder de jo ikke engang butikker, men „forretninger“, et ord, man ikke brugte dengang.

Den gamle købmandsbutik var en alsidig butik, hvor man kunne få alverdens ting. Først og fremmest alle slags kolonialvarer og alt til

Rungsted station kort efter år 1900. Med Kystbanens åbning i 1897 begyndte udstyknings og bebyggelser at tage fart. Postkort. Det kgl. Bibliotek.

husholdningen. Fedevarer kunne købes, – på væggen hang klipfisk, og på gulvet stod tønden med spegesild. Smør og mælk fik vi fra Frederik Reimers i Nivå, der havde „Strandvejens Smørforsyning“. Reimers kørte rundt med en lille mælkevogn med een hest for.

Men det var ikke alene det, husholdningen krævede, man kunne få i Rungsted Købmandsbutik. Vi handlede næsten med alt, lige fra sy-nåle og manufakturvarer til skibsudstyr og tjæret tovværk. Jeg elskede lugten i butikken, og det gjorde kunderne også. Når landliggerne efter udflytning om sommeren kom ind i butikken, kunne de udbryde: „Åh, hvor lugter her vidunderligt!“ Børnene kom tit og skulle have bolscher. Så fik de et stort kræmmerhus, som hurtigt blev rullet og fik et lille tryk på ombøjningen forneden. Det kostede 2 øre. Og alle slags fine, kolorede postkort med motiver fra egnen solgtes, kort, som man nu næsten aldrig ser.

Brændsel handlede vi naturligvis også med. Kul og koks fik vi fra England. Kullene var enten Waleskul eller de små „nøddekul“, men skulle det være rigtigt fint, skulle det være „Antracitkul“. De var dyrere, men varmede også meget bedre. Alt det kom med banen til Rungsted station, hvor far hentede det på stationen med heste og vogn. En

vognladning kul var på 80 hl, men af koks kunne der være 200 hl på vognen. De var jo meget lettere.

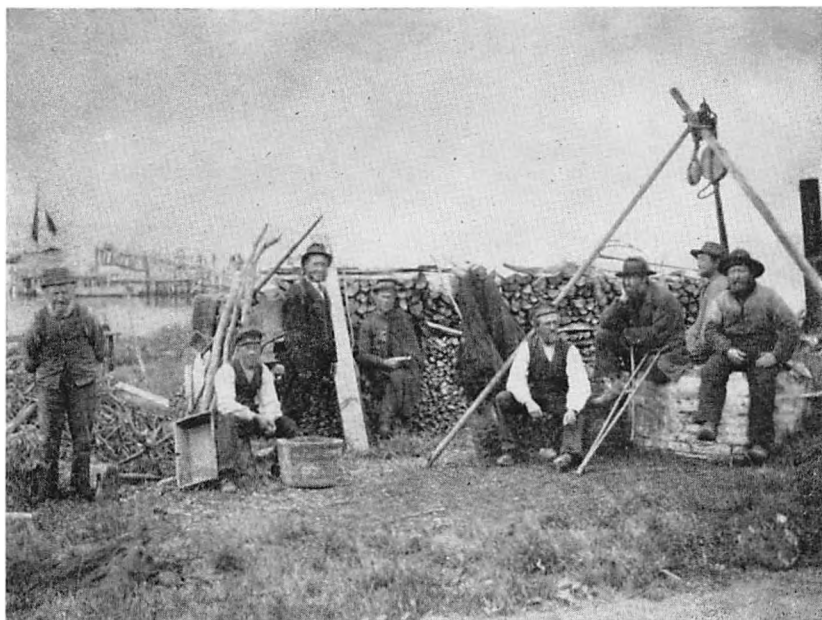
Brænde hentede far i skovene og skar det selv til, og når det var gjort, stablede han det i høje stabler, der lignede bikuber, i gården bag hovedhuset. Det var svært at stable brændet. Sommetider havde vi tre brændestabler. De stod til efteråret. Så blev brændet lagt ind i brændeskuret, der stod længere nede ved stranden, men et år gik det galt. En voldsom efterårsstorm satte ind, vandet steg og steg, og til sidst gik hele brændeskuret med indhold til søs og forsvandt.

Alle varer blev bragt ud til kunderne. Far havde en lille varevogn og en hest, og den kørte tur om formiddagen og igen om eftermiddagen. Skulle nogen have varer midt på dagen, ringede de bare, og så kom bydrengen ud med varerne på cykel. Hesten stod i vognporten bag butikbygningen, og her stod også vores charabanc. Det var en fin vogn med rødt fløjlsbetræk på sæderne, og rygstødet var beklædt med blåt. Den brugte vi til søndagsture, men far var nu ikke meget for at bruge hesten om søndagen, for den skulle også mærke, at det var søndag. Men jeg kan dog huske, at vi havde ture med charabanc'en både til Dyrehavsbakken og til Nødebo og også til Fredensborg.

Far var den første i Rungsted, der blev „motoriseret“. Det skete i 1923, men det gik ikke af uden stikpiller. En af vore kunder sagde, da bilen kom første gang: „Det må jeg sige, den er sandelig flot. Det har vi skam ikke råd til“, skønt de dog kørte med fire heste, men far svarede blot, at det var billigere med bilen end at holde hest.

Købmandsbutikken havde en dejlig kundekreds. Der var først og fremmest fiskerne. Det var prægtige mennesker, pålidelige, trofaste og hjælpsomme. De svigtede ikke, men man skulle kende dem. Det hændte, at nye landliggere kunne sige, at fiskerne dog er nogle ejendommelige mennesker, de er ikke til at komme ind på livet af, men så sagde far, at „det skal nok komme, når sommeren er gået, de skal se folk an“. En særpræget fisker var gamle Niels Hansen. Et mere kongetro menneske fandtes ikke. Han havde været med i 1864 i slaget ved Helgoland. Far fortalte, at når Frederik den 8. kom til Rungsted for at besøge kong Georg af Grækenland på Smidstrupgaard, stillede Niels Hansen sig op ved vejen for at hilse på kongen, og kongen var også engang imellem inde og hilse på Niels Hansen.

Søren Jørgensen og hans bror Jens havde fiskehandel. De fleste af de fisk, de solgte, fangede de selv, men de hentede også mange på Gammel Strand i København. Det var navnlig rødspætter, de hentede i byen, og de kom helt fra Frederikshavn. Dem satte landligerne stor pris på.

Fotografi fra 1888 af „barkepladsen“. Fiskeren længst til højre er Christian Jensen. Billedet er taget af en tysk professor, der boede på Rungsted hotel. Museet.

Fiskegarnene blev hvert år imprægneret. Når det skulle ske, blev de puttet i en stor kedel sammen med egebark og et stof, man fik fra Østen og som hed „Katechu“. Så blev det hele kogt. Kedlen, den såkaldte „barkekedel“, var en stor kobberkedel, nærmest en slags gruekedel. Det var de mindre garn, mest snøregarn og rødspættegarn, der blev behandlet i barkekedlen. Da bundgarnsfiskeri efterhånden blev mere almindeligt, gik barkekedlen af brug, for nu skulle garnene, som var lavet af bomuld, tjæres. Det foregik også i en særlig kedel, der var anbragt på den såkaldte „tjæreplads“, der lå på vestsiden af vejen omtrent over for Niels Hansens hus, mens barkekedlen stod på „barkepladsen“, der lå overfor Chr. Jensens bro.

Landliggerne flyttede ud i midten af maj og blev til hen i september. Alt, hvad de skulle have med til sommeropholdet, kom med flyttevogn – enten med vognmand Gabrielsen eller fragtmand Madsen, begge fra Hørsholm. Gabrielsen kørte med to heste for vognen. Madsen havde en gang imellem fire heste for, men det var mest om vinteren, når der var megen sne. Så anbragte han meder under hjulene og spændte fire heste for.

Strandvejen i Rungsted set mod syd fra omtrent samme sted som billedet side 25. Til højre skimtes købmand Jørgensens butik. Det svære stakit afgrænser grosserer Henius' grund. Se også billedet side 61. Postkort, ca. 1910. Museet.

Når københavnerne så var flyttet ud, kom de altid ind i købmandsbutikker, glade over nu at skulle nyde sommeren, og de hørte, hvordan vinteren var gået og spurgte til børnene, som de var på fornavn med, også da de blev voksne. Det var en hyggelig tid.

Nogle af landliggerne husker jeg særlig godt. F. eks. tegneren Alfred Schmidt, et dejligt menneske, venlig og morsom, og han holdt så meget af børn. Han boede herude i mange år, men efter at hans kone var død, kom han her aldrig mere.

Fra første verdenskrig husker jeg også familien Wiedemann. Han handlede med fedevarer, men det var svært dengang at få varerne. Fru Wiedemann var meget venlig og hjælpsom, og det hændte, at far, når hun bestilte varer, spurgte hende, om hun ikke kunne undvære lidt pølser, flæsk og leverpostej. Det mente hun nok, hun kunne klare, men „så må De også prøve at skaffe mig lidt risengryn“. Ja, sådan måtte man hjælpe sig frem. Familien Hasselbalch på Pinjehøj husker jeg også. Hasselbalch var meget fornem, han kørte med fire heste til og fra stationen og var i fint mørkt tøj, og når min far stod i butiksdøren og ærbødigt hilste på ham, rakte han blot pegefingeren op til

bowleren. Hans søn var mere bramfri. Han hyggede sig altid, når han kom ind i butikken, og det var altid med et „Davs Rasmussen“, og så snakkede han om, at „her har jeg jo rendt, fra jeg var dreng“.

Senere admiral Carstensen var også en af landliggerne. Da han under krigen 1914–18 var chef for panserskibet „Peder Skram“, hændte det en dag, at skibet ankrede op uden for Rungsted. Et landgangshold blev sendt i land sammen med skibets orkester. De musicerede på stranden bag købmandsgården, og længe varede det ikke, før alt, hvad der kunne krybe og gå i Rungsted, var samlet omkring orkestret. En af fiskerne fra lejet var værnepligtig ombord, og da jeg spurgte ham, hvordan Carstensen egentlig var, svarede han, at han var en dejlig chef, „et rigtigt mandfolk, og kammeratlig mod alle ombord“.

Af landliggerne husker jeg også grosserer Wivel fra Brejnings Parfumeri, en ret lille mand, meget populær og venlig og med stor humoristisk sans. Han ejede villa „Fairhill“, der lå, hvor nu parkeringspladsen er. Den blev stukket i brand under krigen, da tyskerne havde taget den.

Det mærkedes, at Rungsted var et eget lille samfund. Det var helt afsondret fra Hørsholm, og der var ikke megen forbindelse mellem hørsholmerne og rungstedboerne. Jeg mærkede det f. eks., når jeg engang imellem mødte pastor Friis i Hørsholm, som havde konfirmeret mig. Han kunne så lidt nedladende sige: „Nå, hvordan står det til nede i lejet“. Pastor Friis var af statur en lille mand, og han var streng. Jeg kan huske, at han messede meget smukt. Dengang „ofrede“ man endnu til præsten efter kirkelige handlinger – dåb, konfirmation osv. – og jeg kan huske, at man under den spanske syge i 1918, hvor så mange døde, talte om, at det nok ikke var så lidt, pastor Friis fik med alle de begravelser, der var.

Der skete ikke så meget i fiskerlejet året igennem til underholdning for børnene. Men i julen var det anderledes. Da holdt flere af de store huse julefest for alle børnene i lejet. Det begyndte vistnok hos kommandørinde Bræm på „Rungstedhøj“ og hos grev Ahlefeldt på Flakvad, og det blev fortsat hos den gamle fru Dinesen på Rungstedlund. Ved julefesterne spillede hun selv, og der var juletræ, og der blev leget med børnene, som hver fik en godtepose med hjem. Foruden julefesten holdt fru Dinesen endnu en årlig fest, og til den var hele lejet inviteret. Der var koncert, og blandt de optrædende var en af døtrene på Rungstedlund, Ea Dinesen. Alle de voksne kom ind i salonen, men børnene skulle være i verandaen, og her blev de trakteret med chokolader, som stod i store skåle.

Fru Dinesen var en meget fornem dame, men hun og alle værtsfolkene var meget venlige mod børnene. Den mest ligefremme af dem

Karen Blixen på besøg hos Richard Rasmussen. Til venstre Karen Blixens sekretær Clara Svendsen. Til højre Richard Rasmussens datter Karina på skødet af sin mor.

var Karen Dinesen, som efter sit giftermål aldrig blev kaldt andet i lejet end „baronessen“. Hun var et dejligt menneske, hun „føjte sig ikke“, var altid venlig, ligefrem og usnobbet. Jeg kom senere til at lære hende godt at kende, da hun efter sit ophold i Afrika slog sig ned på Rungstedlund. Hun kom tit ned i butikken, og jeg var også inde på Rungstedlund.

Jeg talte engang med hende om en sag, som optog Rungsted Salon-skytteforening af hvis bestyrelse jeg var medlem. Foreningen havde skydebane på Rungsted Ladegårds jord. Forpagteren ville have penge for benyttelse af arealet, men foreningen havde ikke råd til at betale. Så sagde „baronessen“ straks, at det skulle hun nok ordne, og siden hørte vi ikke mere om betalingen. Under en samtale, jeg havde med hende, blev hun meget rørt over, at jeg kunne huske børnefesterne på Rungstedlund og koncerterne. Engang, da hun var på besøg hos os, forærede hun min datter Karina, som da var et par år gammel, et dagmarkors, og hun fortalte, at et sådant kors gav hun altid de små piger i familien, og hun sagde, at nu var Karina en „rigtig Rungsted'er“, og det „er vigtigt, at vi i Rungsted holder sammen“.

Et sted alle, der var unge i Rungsted omkring 1920, husker, er Cyk-

listpavillonen, et lille traktørsted på vestsiden af Strandvejen syd for Rungstedvej. Det ejedes af badhotellet. Cyklistpavillonen var åben om sommeren, og i haven bagved kunne man nyde forfriskninger.

Engang imellem om sommeren var der bal i Cyklistpavillonen. Så benyttede man et gammelt faldefærdigt klaver, der stod i salen, og enhver, der havde lyst til det og kunne, blev sat til at spille, – og så dansede man. Til større baller kom der også en violinspiller. Det var snedker Kresten Vraakjær fra Hørsholm. Han lavede ellers ligkister, men det morede ham at spille til dans, og han var glimrende til violin. Han var med til alle store fester i omegnen, ja, hvis ikke Vraakjær var med, var det ikke et rigtigt bal. Til de helt store baller i Cyklistpavillonen kom der også en trommeslager og en, der blæste på trompet, men det var sjældent. Og hvor man dansede! Det var husarerne, der førte an, de lå jo under første verdenskrig i Hørsholm, og de svang sig i dansen med fiskerpigerne og sommervillaernes stuepiger. Uniformer og lange støvler havde de på, og de dansede, så sveden randt af dem, – og der blev grundlagt mange ægteskaber her.

Der var også anden underholdning i Cyklistpavillonen. F. eks. optrådte Storm Petersen sammen med skuespillerinden Ayo Willumsen her om sommeren. Storm Petersen tegnede de tre små mænd på store stykker papir, som han hæftede op på væggen, og når en tegning var færdig, gav han den under stor jubel i salen til et af børnene.

Nu er badhotel og Cyklistpavillon forlængst borte, men Cyklistpavillonen findes dog endnu, – den står oppe i haven ved Vejlehus.

Hver sommer fik fiskerlejet besøg af et eller flere omrejsende cirkus. De slog telt op på pladsen syd for Rungsted kro, hvor senere købmand Jørgensen indrettede sin butik, og alle forestillinger var godt besøgt, navnlig af børn, men også af landliggerne og de faste beboere.

Rungstedlund i slutningen af forrige århundrede. Den 14. juli 1898 udbrød der brand i avlsbygningen til højre i billedet. Den brændte ned i løbet af en times tid.

DA JEG TJENTE PÅ RUNGSTEDLUND

Emma Juul

Lige efter min konfirmation i 1904 skulle jeg ud at tjene. Jeg havde først et par pladser i København, men i maj 1906 søgte jeg og fik plads hos fru Dinesen på Rungstedlund. Her tilbragte jeg en lykkelig tid. Nok var dagen lang – fra 7 morgen til 9 aften for blot 8 kr. om måneden. Lønnen steg dog til 18 kr. i løbet af de fem år, jeg var der. Foruden fru var der tre døtre, Ea, Elle og Karen, kaldet Tanne. Det blev senere Ea de Neergaard, Elle Dahl og Karen Blixen. Desuden var de to skolesøgende sønner, Anders og Thomas.

Det var i alle måder et dejligt hjem. Lønnen var ganske vist ikke høj, men tjenestedragten var fri, og jeg blev rigt begavet med arv af smukke kjoler, altid fik jeg gaver fra udlandsrejser. Når jeg skulle til det årlige karneval i Hørsholm Sygekasseforening, var frøken Tanne meget interesseret i at hjælpe mig med at få den valgte dragt så korrekt som muligt. Hun havde på loftet en dragkiste fuld af karnevals-

kostumer, og gavmildt lånte eller forærede hun mig, hvad jeg skulle bruge. Om aftenen, inden jeg skulle afsted, måtte jeg ind i dagligstuen og vise mig for hendes kritiske blik. Min første cykel fik jeg foræret af hende; den var kædeløs.

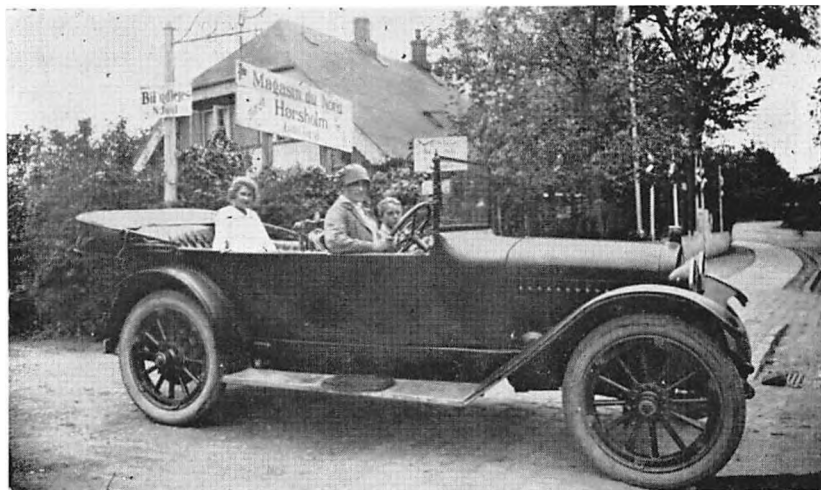
Huset var livligt. Frøken Ea øvede sig i sang, frøken Elle i violin-spil og frøken Tanne i tegning. Jeg vadede i tegninger i hendes stue. Papirkurven var fuld af både morsomme og smukke skitser – havde jeg bare gemt nogle af dem. Frøken Tanne kunne sikkert være blevet en stor malerinde, men det blev verdensberømt forfatterinde.

Thomas og Anders havde deres egen skytsengel i barnepigen Malla, ja også i kusken. Deres store interesse var at gå på jagt, og det gav fru en lov til i en meget tidlig alder, dog kun i egen mark og skov. Her havde de brug for kuskens ledsagelse, og – når byttet skulle tilberedes – for Mallas hjælp. Det var gerne unge krager; her havde Malla behov for sit snilde, men med kokkepigen's hjælp lykkedes både tilberedning og servering, – men det kneb for fru en at forstå bejestringerne for den menu.

Vi var fire piger, en kusk og en gartner i tjenesten. Gartneren var gift og boede i et hyggeligt havehus, så ham så vi kun om morgenen, når han bragte grøntsager, som skulle bruges i løbet af dagen. Kusken derimod kom til alle måltiderne og var engageret i hushjælp, f. eks. med at hente brænde til komfuret, pudse sko og banke tæpper. Han var en meget stridbar mand, og han drillede pigerne, når han kunne. Jeg husker en tildragelse, hvor vi narrede ham. Fru en havde tilbudt os piger frieftermiddag til at se en opvisning, husarerne skulle have på ridebanen i Hørsholm. Der skulle spændes for jagtvognen, og kusken skulle køre os derop. Nægte kunne han ikke, det var en ordre, men hævnes skulle det nu. Alle vidste, at tiden var knap. Hestene fik nu lov at gå i skridtgang. Da vi piger opdagede meningen, steg vi ligeså stille af vognen, vi var da nået til Rungsted Hegn. Det „spændede“ vi igennem og op over Folehavegårds marker og nåede lige ind i slotshaven, ligesom opvisningen skulle begynde. 10 minutter efter arriverede køretøjet og holdt bag kirken. Nu havde en skadefro herre nok ventet at se 3 skuffede piger, men de stod på afstand og morede sig i dobbelt forstand. Hjemturen gik en del hurtigere.

Tildragelsen blev kun betroet Malla, for hos hende blev der nemlig sat stop, hvis det kunne forårsage uvenskab, og uvenskab var der ellers ikke i huset. I de 6 år, jeg var på Rungstedlund, hørte jeg aldrig en mislyd i familien. Fru en var en stor personlighed, som ved hele sin måde at være på virkede opdragende, respektfuld, ja i alle retninger til efterlignelse, hvilket i høj grad kom os unge piger til gavn.

Af fornøjelser havde vi kun få. Vi havde Cyklistpavillonen, hvor

Fru Emma Juul åbnede i 1917 sammen med sin mand Niels Juul en vognmandsforretning. Her sidder hun ved rattet i den „Maxwell“, som direktør Westenholz forærede dem.

der var dans hver lørdag. Vi fik også stiftet en skytteforening, og den var til megen glæde for rungstedbeboerne. Skydningen foregik til at begynde med i Cyklistpavillonen, men senere overlod fru Dinesen skytterne et hjørne af sin mark bag kroen. Hver jul var der stor julefest, som blev holdt på restaurant Jomsborg, der lå, hvor nu Landmandsbanken ligger.

Fru Dinesen havde et badehus. Vi piger badede tidligt om morgenen i det dengang vidunderligt friske Øresund. Vi måtte jo over Strandvejen, men der var kun få biler, og vognene havde ikke megen fart på, så det gik godt. Fornøjeligt og livgivende var badehotellet. Her var musiktribune i strandhaven om sommeren og altid mange gæster. Af købmænd havde vi to: Christian Rasmussen i selve lejet og Peter Jørgensen, som havde sin butik i et hus lige over for den gamle havnebro.

Der var mange flere fiskere i lejet end i dag. Fangsten gik fiskernes koner med og solgte den på deres ture. Det har været både tungt og meget trættende at gå så langt som til Usserød, Hørsholm, ja helt til Nebbegård i alt slags vejr – og dagen var god, hvis de kom hjem med 65 øre. Fiskerkonerne var altid i godt humør, man hørte ingen beklagelser. Den, jeg husker bedst, var Hulda Jensen. Hulda kom nemlig med fisk til skovløberhuset i Hørsholm, hvor vi boede, inden jeg kom ud at tjene.

Ved købmand Jørgensens butik syd for hotellet. I 1917 flyttede han butikken til ejendommen „Svinget“. På skiltet – over kuskens hoved – står: „Telefoncentral“. Telefonen kom til Rungsted i 1907. – Foto. Musect.

Om vinteren tog fiskerne garnene ind i deres stuer og bødede dem. Det var en ganske naturlig ting. Hulda og hendes mand, Christian Jensen, lejede ud om sommeren, som de fleste fiskere gjorde. Christian Jensen havde flere robåde, som vi unge lejede om aftenen. Vi betalte 35 øre i timen og havde stor glæde ud af det, især hvis vi var et par hold, så vi kunne ro om kap.

I 1911 blev jeg gift. Samme år havde direktør Westenholz bygget et dejligt hus, Magleås, som nu skulle beboes og forsynes med dertil hørende tjenerskab. Min mand søgte stillingen som chauffør og fik den, og da direktør Westenholz var en broder til fru Dinesen, blev det jo i familien. Som nygifte flyttede vi ind i chaufførboligen på Magleås og var der i 6 lykkelige år. Hvor måtte man ikke blive lykkelig hos disse dejlige mennesker. Jeg mindes ikke en eneste ubehagelig tildragelse i den tid, vi var der.

I året 1917 byggede købmand Peter Jørgensen ejendommen „Svinget“, omtrent overfor hotellet. Der skulle han have forretning. Yderligere blev der indrettet en butik til cykelværksted og barbersalon. Da min mand havde stor lyst til at have en sådan cykelforretning, talte han med direktøren om det. Både direktøren og fru Dinesen viste stor forståelse for tanken, hvorefter vi lejede os ind hos købmanden og flyt-

tede ind mellem kalkbaljerne i foråret 1917 sammen med vor lille dreng Helge på 5 år. Ved siden af cykelreparationen ville vi også gerne have biludlejning. Direktør Westenholz forærede os en åben Maxwell til start.

Om vinteren var Rungsted en meget stille by. Men tidligt på foråret kom alle sommerbeboerne her ud og tog deres villaer i besiddelse. Det så alle vi, som havde forretning, hen til med stor forventning, hotel og kro iberegnet. Hvor var det oplivende at se de første flyttevogne med heste for, 3 mand på forsædet og 3 mand på vognen. De havde den bestilling at passe bremsesystemet. Vi kom meget hurtigt i kontakt med landliggerne, blandt hvilke jøderne var stærkt repræsenteret.

Alle havde stort tjenestepersonale, så der blev selvsagt liv i den lille fiskerby, – og der blev godt at bestille i forretningen. Nu var det jo lige i slutningen af første verdenskrig, og mange ting var meget vanskelige at få som for eksempel dæk og slanger. Der skulle ustandselig repareres. En lapning kostede 25 øre. Af dæk fik vi kun 2 stykker pr. måned, det var jo en dråbe i havet. Jeg fandt det derfor nødvendigt at lære at køre bil. Cykelhandler Sanggil havde en skolevogn, og han lærte mig at køre og førte mig op til prøve, som jeg klarede. Den 28. februar 1925 fik jeg kørekort med tilladelse til personbefordring, som jeg benyttede i 36 år. Jeg var den første kvindelige taxa-chauffør.

Min mand døde i 1937. Nu blev det nødvendigt med fremmed hjælp. Jeg indså, det måtte blive besværligt og gav derfor afkald på reparationsværkstedet for at fortsætte med biludlejningen. Helge havde kørekort, og med 1 fremmed chauffør klarede vi kørslen. Kundekredsen voksede støt, vi havde en lang periode 3 biler. Så kom krigen i 1939 og satte en stopper for foretagendet. En bil blev solgt, en anden klodset op og den tredje lavet om til generatorbil.

Udsigt fra Strandvejen mod dampskibsbroen. Den over 400 m lange bro var bygget til sunddamperne, som i tiden op til Kystbanens åbning besørgede det meste af personbefordringen mellem København og Øresundskystens små steder. - Foto, ca. 1900. Museet.

FOR 70 ÅR SIDEN

Martha Kolls

Når man tænker på Rungsted omkring århundredskiftet, tror jeg nok at den, der kan huske lejet, som det var den gang, vil sige: „Ak, hvor forandret“. Jeg er født i det lille fiskerleje, men omkring 1900 var jeg ikke ret gammel, og måske blander jeg min barndom sammen med „Rungsteds Lyksaligheder“, ikke Ewalds digt, men glæde og tilfredshed med omgivelserne,

Nu har jeg været bosat et andet sted i 50 år, og når jeg nu og da kommer til Rungsted, synes jeg, der er kedeligt: afspærret, svingene rettet ud, en mægtig stor lystbådehavn, biler i vild flugt gennem byen osv.

Der var i min barndom ligesom to afdelinger af byen; den blev delt af de to gamle gårde „Rungstedgård“ og „Rungstedlund“. Jeg hørte til i den sydlige ende, der var den største, men den nordligste var den livligste med kro og dampskibsbro, så længe det varede.

Forbindelsen til søs mellem København og Helsingør foregik med

dampskibe, men der var ingen dampskibsbro i Rungsted, den kom senere. Passagererne var hovedsagelig landligere. Skibene sejlede ikke om vinteren – da måtte de fastboende køre med dagvogn mellem Rungsted og Klampenborg, hvorfra der gik tog. Var der megen sne, kørte dagvognen ikke, og så måtte man gå eller holde sig hjemme, hvis der ikke var åbent vand, for så sejlede de fleste; næsten alle havde gode, solide både, og sejle, det kunne de gamle „Rungsted'ere“.

Jeg har ofte været med de hyggelige skibe til København eller Helsingør; de var udstyret med en vis luksus: „Saloner“ med rødt plyds på sofaerne, restauration, små kahytter og magelige bænke på dækket. Men turen tog sin tid, og mange af de daglige passagerer gik ned og tog en lur i en af kahytterne. Men hvor var det afspændende at sejle i stedet for at sidde i et ophedet tog!

Når man så kom til det sted, hvor man skulle i land, var der liv og røre. Og så kom den spændende landsætning. Det har jeg nu mest viden om gennem overlevering, men den er så fyldestgørende, at jeg tydeligt kan se det hele for mig. I Rungsted var det strandfogeden Niels Olsen, der dengang var færgemand – med DFDS og Malteserkorset på sin sweater. Han sad selv til rors i sin store båd „Håbet“, mens fiskerne roede, senere hjalp også de voksne sønner. Søndage og helligdage var der flere både, lejede af fiskerne, som selv sad til rors eller roede. Der skulle øvelse til, for dampskibet „løb til“ bådene, der lå og ventede på det. Så blev faldrebstrappen firet ned, og passagererne kravlede op. Det kunne være nok så ubehageligt i blæst og hård sø, og det krævede øvelse at holde kontakt mellem skib og båd. Men både roerne og skibsbesætningen hjalp.

Jeg har aldrig hørt, at der skete nogen ulykke i Rungsted, men en søndag aften havde roergængerer vist været „i land“ i Helsingør og var ikke helt „sikker på rattet“, så han løb så akavet til „Håbet“, at faldrebstrappen var ved at kæntré den. Båden var fuld af „søndagsgæster“, der blev rædselsslagne og skreg op, da båden krængede. Men strandfogedens tordenrøst „sæt Dem ned og vær stille, så er der ingen fare“ stoppede den begyndende panik, og alle kom godt med. Men hvor var bedstefar vred – for det var min bedstefar – og bedstemor har fortalt mig det, og hun var en vidunderlig fortæller.

Senere blev der bygget dampskibsbro; jeg tror, det var efter at den gamle kro var brændt, og Fugmann fra „Over Stalden“ ved Charlottenlund skov havde bygget badehotel. Broen var umådelig lang, for der er meget lavt vand ved Rungsted, Nivåbugten begynder allerede der at mærkes. Brohovedet var en kolos af svært tømmer og store kampesten. Når man kiggede ned mellem „gulvbrædderne“, kunne man se stenene; vandet arbejdede altid mellem dem, og det var sådan en egen

Her er vi ude på dampskibsbroen. Man ser ud mod brohovedet, hvor dampskibene lagde til. For enden af broen er læskuret og langgangsbroen. – Foto, ca. 1890. Museet.

klukkende lyd, som om stenene sugede vandet ind og sendte det ud til den modsatte side.

Selve broen var af svære planker, og der var to „passager“ adskilt med et rækværk. Men hvor svære plankerne end var, så kunne de dog ikke modstå isen, når den kom i drift. Så måtte der folk ud at hugge isen løs omkring pælene. Den knækkede dem ikke, men den løftede dem, væltede de svære træstammer ved at skubbe og skrue omkring dem. Broen var for dyr at vedligeholde i det lange løb, og tilmed kom der færre og færre passagerer, da jernbanen blev forlænget til Helsingør. Folk foretrak toget, selv om det var lummert i kupeerne, fordi det gik hurtigere. Dampskibsfarten blev opgivet. I 1923 blev der gjort et forsøg på at genoptage sejladsen. Men det gik ikke. Turister og skovtursgæster kunne ikke betale driften, selv om der nu var kommet en havn, hvor skibene kunne lægge til.

Ja, der var bygget havn; men jeg har aldrig været særlig interesseret i den. Min far var død, og vi havde ikke båd mere. Egentlig tror jeg heller ikke, fiskerne var særlig interesserede. Bagefter var to-tre af dem

Fisker Christian Jensens bro. Til højre de både, han lejede ud. En landligger – med sommerhat – er ude at vende mølen. – Postkort, ca. 1910. Museet.

i audiens hos kong Christian 10. Jeg husker ikke hvorfor, måske for at takke, men de var meget charmeret i Hs. Majestæt, der havde talt ligefremt og hyggeligt med dem.

Hidtil havde de fiskere fra „den sydlige ende af byen“, der ikke havde strandgrund og derfor ikke egen bro, haft bådene liggende ved den „gamle bro“ eller „Vasen“, som den til min forundring blev kaldt, en slags vinkelformet hofde af store sten mellem to rækker pæle, helt tætstående. Ovenpå stenene var der en ret smal broflage, der endte i en „rigtig bro“, god og solid, uden rækværk. „Armen“, der vendte mod nord, havde kun en række pæle og ingen flage. Åh, hvor vi børn elskede at balancere og hoppe på de store sten!

Ved den rigtige bro lå så fiskerbådene, godt, solidt tøjrede. Blæste det noget videre, blev der kastet et „dræg“ ud fra agterenden, så bådene ikke stødte mod broen. Der var også „optrækkerpladsen“ med „slæbestedet“, hvor bådene blev trukket op til eftersyn eller anbragt om vinteren, når der var islagt. Kølen i vejret og vådt tang på. Alt foregik ved håndkraft og fælles hjælp. Jens Jensen, en af de gamle fiskere, kunne „jodle“, det lød frydefuldt, og vi børn mødte op for at beundre, hvordan mændene trak, når Jens Jensen satte i. Jeg tror, fiskerne selv holdt pladsen og betalte udgifterne til bolværk og bro.

Efterhånden forfaldt „den gamle bro“; nu er der en hoben sten, der stadig samler tang på sydsiden.

Der blev af og til afholdt „havnefester“, men jeg har aldrig deltaget i nogen af dem. En gang, da der blev forevist slanger, var der „løbet“ en slange fra slangedamen. Den voldte megen rædsel i kvarteret omkring havnen, skønt Erik Jørgensen på sin rolige måde trøstede folk med, at han havde set „nummeret“, og vidste man ikke bedre, kunne man godt have troet, at det var røgede ål, og han mente ikke, de var mere farlige. Uhyret blev fundet mellem stenene, hvor den lå og „slappede af“, og overgivet til sin ejer.

Hele året legede jeg i strandkanten; om sommeren lå vi på maven på broerne og fiskede krabber eller var ude at ro. Om foråret kom landliggerne. Den gang var det ofte de samme sommer efter sommer. Jeg havde nogle af mine bedste venner mellem deres børn, venskaber, der er holdt ved i de voksne år. Far og mor satte stor pris på mange af dem, og vi besøgte gensidigt hinanden om vinteren. Der var mange interessante mennesker imellem dem, og de bragte impuls af noget nutidigt med sig; det „smittede af“; jeg tror, at jeg var mere frit opdraget end de fleste af mine skolekammerater (i Hørsholm Realskole).

Noget af „min sjæl“ efterlod jeg nu i Rungsted, og *hver* sommer længes jeg „hjem“ efter Rungsted, som det *var*, da jeg var barn. Jeg kunne ikke tænke mig at bo der nu, skønt stranden er den samme, og solen og månen stadig står op „bag Hven“, der var min genbokyst fra mit lille ungpigeværelse. Men lejet er forandret, og – jeg også.

Rungsted kirke, tegnet af arkitekt Ludvig Knudsen, blev opført i årene 1905 til 1907 og indviet den 12. maj 1907. Grunden var skænket af familien Dinesen på Rungstedlund. – Postkort, 1907. Museet.

FRA MIN BARNDOMS SOMMERFERIER I RUNGSTED

Af et barnebarn af kommandørinde Julie Bræm

Mine søskende og jeg var i ferierne tit på besøg hos min mormor, kommandørinde Bræm på „Rungstedhøj“, der ligger med en kæmpehøj i haven lige overfor den gamle tremilepæl. Den gang var der små klitter og lyng og marehalm og blåklokker på den østre side af landevejen, et dejligt sted at lege! Et gammelt stråtekt hus lå der nord for det „paradis“, og der boede lægen og videnskabsmanden Niels Finsen om sommeren. Han var syg allerede dengang og kørte i rullestol. Til ham skulle et af os børn altid om søndagen gå over med den smukkeste rose i haven.

Dejlig tumleplads var der på den store mark syd for bedstemors have. Der var slet ingen huse på landsiden. Der var ganske vist en rævegrav midt på den, og det kunne være lidt foruroligende, selv om vi aldrig mødte ræven. Men når vi var kommet i seng, kunne vi ofte høre den tude.

I den lille skov „Enghave“ elskede vi at lege! Dæmme åen op, eller det lidt farlige (måske fordi det var en hemmelighed, som ingen voksne kendte): at tænde sumpgas i et lille halv udtørret vandhul. Man stak en tyk kæp, eller et ben med gummistøvle ned i mudderet, trak hurtigt op og satte en tændstik til: så brændte en blålig flamme et øjeblik. Det var spændende. Og jeg tror, ingen voksne anede, at det fandtes.

Bedstemor var tredje generation af mors familie, der boede på Rungstedhøj (som enke til sidst i 20 år). Hun levede et stille, gudfrygtigt liv og var den, der tog initiativ til at få en kirke bygget i Rungsted. I vinterhalvåret kom fiskerkonerne hver lørdag eller søndag aften hen til hende til en lille samemkomst. De havde strikketøjet med, og bedstemor læste for dem, og de sang en salme og fik vist også en kop the eller kaffe. Det var så langt at gå op i Hørsholm Kirke, så de havde denne lille private andagt. Men en dag gik bedstemor hen til købmanden og købte en stor sparegris (den skulle sidde ned, for det varede nok længe, før den blev fuld). Den fik et skilt på maven, hvorpå der stod „Til Rungsted Kirke“, og den stod på hendes bord i flere år. Ja, det var den spæde begyndelse til Rungsted Kirke. Bedstemor gav en meget smuk gammel sølvtallerken til altertjenesten. Den havde tilhørt familien siden slutningen af 1700-tallet.

I udsmykningen var kirken oprindeligt meget beskeden, men smuk! En rig dame i sognet syntes dog senere, at den var for enkel og kostede mange penge på udsmykningen. Der blev måske både tabt og vundet noget ved den lejlighed! Kirkegrisen blev for nogle år siden foræret til provsten i Hørsholm.

Bedstemor tog sig også på anden måde af de „lokale“. Hun samlede året igennem postkort og andre pæne billeder og klistrede dem ind i bøger, som hun vist også selv lavede. Dem gav hun som julegaver til alle fiskerbørnene, som kom hen til en lille fest en dag før jul.

Der var en tillidsfuld og hyggelig stemning i „det gamle Rungsted“ – en rig og værdifuld oplevelse at tænke tilbage på.

Fiskerlejets nordlige stejleplads med Chr. Jensens bro. Det var herfra, betonbroen med tilkørslen til havnen blev ført ud. Bag Christian Jensens bro skimtes fru Dinesens badebro og bag den igen Niels Olsens badeanstalt. – Foto af Peter Elfelt.

RUNGSTED HAVN BLIVER BYGGET

Omkring 1875 blev spørgsmålet om en havn i Rungsted rejst for første gang. Men resultatet var negativt. Staten stillede sig ganske vist imødekommende, men da Hørsholm sogneråd ikke var villig til at yde noget bidrag, faldt sagen. Den blev dog snart efter, i 1883, taget op igen på initiativ af Wilhelm Dinesen, som i 1879 var blevet ejer af Rungstedlund.

Det var Wilhelm Dinesens opfattelse, at en havn i Rungsted ville have stor betydning for fiskeriet. Men han var klar over, at der også var meget andet, der talte for at bygge den. En havn ville være meget ønskelig for sunddamperne, og være af betydning for egnens industrivirksomheder og handel. Og til alt dette kom, at man i Rungsted længe havde savnet en lystbådehavn.

Dinesen lod udarbejde en plan til en lille ø-havn, som ansloges at ville koste 60.000 kr. Men heller ikke nu slog ideen an, – og inter-

essen for havnen døde efterhånden hen. Sunddamperne klarede sig med den nye, meget lange bro, som var blevet færdig i 1879. Den var i brug, lige til kystbanen åbnede, og regelmæssig dampskibstrafik opførte. Så forsvandt broen, og kun brohovedet stod tilbage som en lille øde i vandet.

For fiskerne var det en skuffelse, at havneplanerne blev opgivet. De måtte fortsat klare sig med de to gamle moler – og fiskeriet gled ind i en periode med stadig ringere vilkår, fordi man i Rungsted, i modsætning til de fiskerlejer, der havde fået havne, var henvist til stadig at benytte små bådtyper, og da motordriften blev taget i brug af fiskerfartøjer, kom Rungsted helt bagud i konkurrencen. I året 1901 var der 14 fiskere i Rungsted, og dette tal holdt sig nogenlunde uforandret i de følgende 20 år. Værdien af fartøjer og redskaber var samme år henholdsvis 2.000 og 3.900 kr., mens værdien af fangsten var 5.100 kr. En sammenligning af Rungsted fiskerleje med de andre fiskerlejer på kysten mellem København og Helsingør viser, at Rungsted var det mindste – også med hensyn til værdi af fangst og redskaber. Det største af kystens fiskerlejer var Skovshoved, hvor værdien af fartøjer og redskaber nævnte år var henholdsvis 60.000 og 70.000 kr. og værdien af fangsten ca. 50.000 kr. Da der var 95 fiskere i Skovshoved, er tallene også pr. fisker væsentlig større i Skovshoved end i Rungsted*).

Det var de to tidligere omtalte moler, der var den direkte årsag til, at sagen om en havn igen kom frem. I slutningen af 1915 henvendte nogle af fiskerne sig til apoteker Poul Scheel, som da var formand for Hørsholm sogneråd, og forespurgte, om han mente, at sognerådet økonomisk ville hjælpe fiskerne med at udbedre de to „vaser“ i Rungsted, som nu var i meget dårlig forfatning. Udbedring ville koste ca. 15.000 kr., som fiskerne ikke kunne skaffe.

Under samtalerne kom spørgsmålet frem, om det i virkeligheden ikke ville være mere rationelt at få bygget den havn, som i så mange år havde været på tale. Apoteker Scheel forelagde sagen i Hørsholm sogneråd, og da dette nødigt så, at stedets ældste erhverv skulle gå til grunde, og da også andre var interesseret i en havn i Rungsted, blandt andet handelsstanden i Hørsholm, gik sognerådet enstemmigt ind for havnen. Der blev nedsat en komité på 5 medlemmer, der skulle arbejde videre med sagen. Den kom til at bestå af apoteker Scheel, grosserer

---

*) De statistiske oplysninger er indhentet i Fiskeriministeriets statistiske Afdeling. Ved udarbejdelsen af dette afsnit er iøvrigt benyttet arkivmateriale i Ministeriet for offentlige Arbejder.

O. Skovgaard-Petersen samt 3 fiskere, strandfoged Christian Jensen, Søren Jørgensen og Karl Jørgensen. Senere blev også formanden for grundejerforeningen arkitekt Bernh. Svane Ingemann medlem.

Komiteen gik straks i gang. Den rettede henvendelser til ministerier og andre myndigheder og gik i samarbejde med ingeniør, etatsråd N. C. Monberg, som udarbejdede et projekt til en havn. I juli 1916 var komiteen så langt fremme, at den kunne forelægge planerne for offentligheden, og man sammenkaldte til et offentligt møde i Cyklistpavillonen.

Mødet samlede omkring 150 deltager. Skovgaard-Petersen redegjorde for havneplanerne og for, hvorledes arbejdet var tænkt finansieret. Han håbede på tilskud fra stat, amt og kommune, men fremhævede, at det ville være nødvendigt, at de interesserede selv ville bidrage. Ingeniør Monberg forelagde projektet, og en lang række talere anbefalede. Allerede sammen aften havde de mødende tegnet sig for tilskud på henved 18.000 kr., foruden at to velhavere havde lovet at tilskyde henholdsvis 5.000 og 3.000 kr. Fiskerne havde i forvejen selv samlet godt 4.000 kr. ind.

Det projekt, ingeniør Monberg forelagde på mødet, var et projekt til en såkaldt „ø-havn“, hvorved forstås en havn, der ligger frit i vandet, og som er forbundet med land ved en bro eller dæmning. En sådan konstruktion var nødvendig, da der først i en afstand af ca. 300 m fra land var tilstrækkelig havdybde.

Ingeniør Monberg antog, at havnen kunne bygges for 200.000 kr., men tog dog forbehold, da „det under de nuværende unormale forhold, hvor priserne må ændres og forhøjes fra dag til dag, ikke er muligt at angive tilforladelige priser“.

Projektet blev indsendt til ministeriet for offentlige arbejder. Under behandlingen her fremkom vandbygningsdirektøren med forskellige tekniske ændringer, der bragte overslaget op på 300.000 kr. Fiskerieressourcen blev også undersøgt. Fiskeridirektøren oplyste, at der i Rungsted var bosiddende 12 fiskere og 2 lejlighedsfiskere, der tilsammen ejede 12 sejl- og rofartøjer til en samlet værdi af ca. 3.000 kr. samt havde fiskeriredskaber til en værdi af 10 til 11.000 kr. Udbyttet af fiskeriet, taget som gennemsnit af de sidste 5 år, fra 1911 til 1915, udgjorde ca. 13.600 kr. Fiskeridirektøren erkendte, at fiskerne ved Rungsted og også fiskerne på de nærmeste kyststrækninger syd og nord for Rungsted var uheldigere stillede end Øresundskystens øvrige fiskere, som var godt forsynede med havne. Savnet af en havn i Rungsted bevirkede, at fiskerne her var afskåret fra at kunne drive fiskeri på tidssvarende måde blandt andet ved hjælp af motorbåde, som kun kunne anvendes fra havn. Han ventede dog ikke nogen betydelig ud-

vikling af fiskeriet i Rungsted, selv om der kom havn, men ville alligevel anbefale havnen, også fordi der i øvrigt knyttede sig store interesser for den.

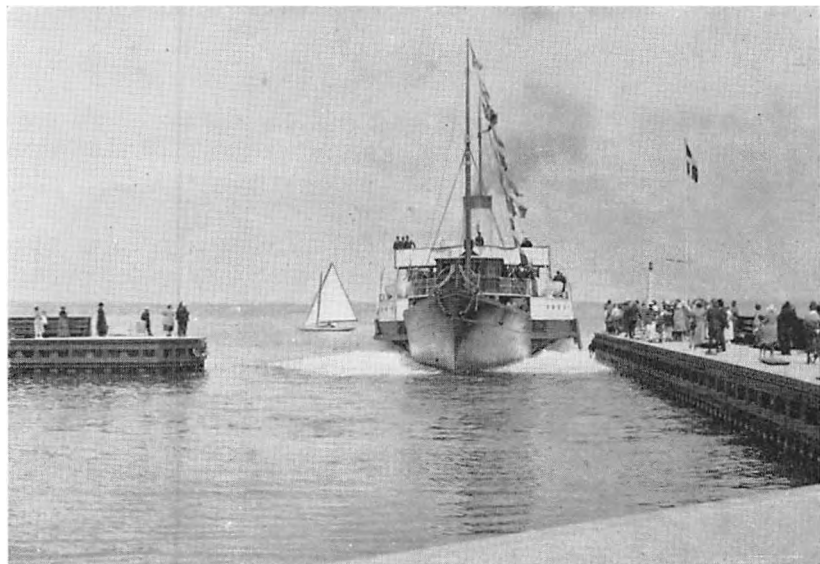
Dansk Fiskeriforening anbefalede om end med betænkelighed, fordi den fornylig havde anbefalet et andragende om statstilskud til den nærliggende Vedbæk havn. Den fremhævede, at en havn ved Rungsted ville have en glimrende beliggenhed tæt ved de rige fiskepladser syd for Hven. Havnesagen blev kraftigt støttet af fiskerne i de andre havne på Øresundskysten, som udtalte deres glæde over, at den nu igen var taget op. De skrev, at „vi tit og mangen gang har følt det som et savn, at der intet tilflugssted var på den ca. 3 mil lange strækning mellem Sletten og Tårnbæk, og vi er af den anskuelse, at et havneanlæg ud for Rungsted vil kunne yde os et udmærket støttepunkt under vor færden i Øresund“.

Staten var positiv over for havneanlægget og gav tilsagn om et tilskud til anlægget på indtil halvdelen af de anslåede udgifter blandt andet under forudsætning af, at et lignende beløb blev skaffet fra anden side. Dette beløb blev snart sikret, idet private havde samlet 100.000 kr. sammen, og Hørsholm sogneråd og Frederiksborg amtsråd gav tilsagn om at yde henholdsvis 30.000 og 20.000 kr. Endvidere påtog Hørsholm sogneråd sig, som af ministeriet krævet, den fulde garanti for den fremtidige drift og vedligeholdelse af havnen, som samtidig blev etableret som et aktieselskab.

Anlægsarbejdet kom igang i august 1918. Man begyndte med molen, som skulle være adgangsvej til havnen. Den blev færdig allerede samme år. Men der viste sig nu en række vanskeligheder for det fortsatte arbejde. Økonomien slog ikke til. Man var jo inde i en periode med hastigt stigende priser, og allerede arbejdet med broforbindelsen havde kostet mere end budgetteret. Man fik dog overskridelserne dækket ind, men ministeriet lod samtidig forstå, at der ikke foreløbig kunne bevilges flere penge, og det videre arbejde blev derefter stillet i bero.

Men der var også andre vanskeligheder. Broforbindelsen skulle jo „lande“ på kysten, og efter forhandling med ejeren af Rungstedlund, fru Ingeborg Dinesen, der nødvendigvis ville have havnen lige uden for Rungstedlund, blev man enig med fru Dinesen om at lade broen føre ind over fiskernes stejleplads syd for Rungsted badehotel. Samtidig tog havnen stejlepladsen i brug som oplags- og arbejdsplads.

Nogle måneder efter at arbejdet var begyndt, protesterede fru Dinesen imidlertid mod arealets benyttelse og gjorde gældende, at hun havde skøde på arealet og ikke ønskede det benyttet til havneformål,

Mange af gæsterne til havneindvielsen den 29. juni 1923 kom sejlede fra København med hjuldamperen „Gefion“. Kl. 12 stod den havnen ind og sprængte det rødhvide bånd, der var spændt over havnemundingen. Billedet viser „Gefion“ på vej ud af havnen til rundtur i Sundet med frokostgæster om bord. Foto. Museet.

da havnen ville ødelægge egnens naturskønhed, og virksomheder på havnen i det hele kunne virke forstyrrende. Efter langvarige forhandlinger lykkedes det dog at få tilladelse til at benytte arealet, men kun på betingelse af, at havnen ville indgå på en lang række rådighedsindskrænkninger på havnearealet, som alle havde til formål at sikre, at havnen og aktiviteten her ikke kom til at virke forstyrrende på milieuet.

Formanden for Naturfredningsnævnet for Frederiksborg amt støttede for så vidt fru Dinesen, idet han udtalte, „at det ville være meget beklageligt, om et af de smukkeste punkter på Strandvejen, – der alt i forvejen på mange steder i skønheds henseende har mistet en stor del af sin værdi ved bebyggelse og på anden måde, – skulle miste sin skønhed ved, at udsigt fra Strandvejen over Øresund blev hindret ved opførelse af mer eller mindre grimme skure på havnearealet“, men, som amtsnævnet konkluderede, „når livets krav medfører, at havnen bør anlægges, må skønhedshensyn formentlig vige inden for de nødvendige grænser“.

Blandt gæsterne ved havneindvielsen var amtmænd R. Howard Gron (1), fru Tryde (2), grosserer Melchior (4), apoteker Paul Scheel (5), minister for offentlige arbejder M. N. Slebsager (6), proprietær A. Jegstrup (7), fisker Jens Jørgensen (8), formanden for havnebestyrelsen, grosserer O. Skovgaard-Petersen (9) og købmand Ole Hansen (10). – Foto. Museet.

Ministeriet ville imidlertid ikke anerkende nogen form for rådighedsindskrænkninger, som „kunne være til hinder for havnens fulde udnyttelse som fiskerihavn“, og skaffede i 1921 fornødne ekspropriationshjemler både for vejforbindelse mellem bro og Strandvej og for brugsret af stejlepladsen for tiden, indtil havneanlægget var fuldført.

Samme år kom arbejdet igang igen, idet staten nu også lagde vægt på, at arbejdet var egnet som beskæftigelsesforanstaltning. Men Hørsholm sogneråd måtte samtidig forhøje sit tilskud til 200.000 kr. Da havnen var færdig i 1923, havde den kostet i alt 560.000 kr., af hvilke staten havde betalt 246.000 kr.

Den 29. juni 1923 kunne så omsider indvielsen af havnen finde sted. Havde arbejdet været besværligt og fuldt af genvordigheder, så var indvielsen til gengæld festlig og blottet for enhver mindelse om ubehageligheder under arbejdets gang. Fra tidlig morgen var hele havnen og adgangsbroen smykket med grønne grene, guirlander i rødhvide farver og spraglede signalflag, og talrige mennesker fyldte op på havnepladsen.

Mange af de indbudte gæster kom sejlene fra København med

hjuldamperen „Gefion“. Kl. 12 stod den havnen ind og sprængte det rød-hvide bånd, der var spændt over havnemundingen, og gæsterne, hvoriblandt ministeren for offentlige arbejder, Slebsager, blev budt velkommen af grosserer Skovgaard-Petersen. Efter en rundtur på havnen samledes alle gæsterne omkring en stor tildækket mindestøtte af granit. Her holdt Skovgaard-Petersen en tale, hvorefter stenen blev afsløret. Den bar følgende inskription, forfattet af professor Karl Larsen:

Med Støtte fra
Stat, Amt, Kommune og
offervillige Borgere lod
Rungsted Havn A/S i
Aarene 1918 og 1921–23
denne havn bygge,
Almenheden til Gavn og Glæde.

Og mens alle de mange tilskuere nu kunne tage havnen rigtigt i øjesyn, gik de indbudte gæster ombord i „Gefion“, som foretog en sejl-tur ud i Sundet og rundt om Hven, alt mens man nød en frokost og hørte en strøm af taler. Om aftenen var der stor folkefest på den illu-minerede havneplads, med fyrværkeri, musik af et militærorkester og dans til langt ud på natten.

Der skulle snart komme et alvorligt skår i glæden ved den nye havn. Den kommende vinter blev hård, og isen lagde sig i Sundet. En mægtig sammenhængende og en halv meter tyk isflage lå i hele Nivåbugten og strakte sig et par kilometer ud mod øst. I slutningen af januar rejste sig en storm fra nordvest – og den 27. kl. 4 om eftermiddagen slog isflagen en revne fra nord til syd i en afstand af kun 50 m fra land. Hele flagen kom langsomt i drift mod syd, og snart efter pressede ismasserne med enorm kraft mod Rungsted havn. Øjenvidner så, hvorledes isen ganske roligt skubbede dele af adgangsbroen, der var af jernbeton, ca. 1 m mod syd. Og så kom katastrofen! I løbet af et øjeblik og med et brag, der lød som et kanonskud, bristede broens nordre piller og samtidig faldt broen ned mod nord og ødelagde i faldet de sydlige piller. Brodækket stod med hældning på 45 til 90 grader – og havnen var uanvendelig.

Atter trådte havnekommissionen sammen. Man forsøgte at få stats-tilskud, hvilket mislykkedes, men med tilskud fra kommunen og amtet blev en ny bro opført i sommeren 1924. Arbejdet blev udført af entre-

Den 27. januar 1924, kun syv måneder efter at havnen var indviet, blev betonbroen med tilkørselsvejen fuldstændig ødelagt af drivis. Huset til venstre er „Søholm“. Husene ud for broen tilhørte grosserer Henius. De blev revet ned i 1960'erne. Foto, 1924. Museet.

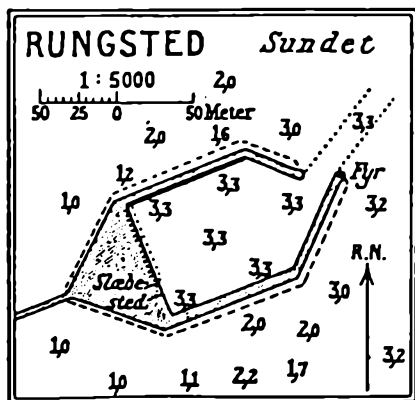
preløber Alex I. Hansen, Hørsholm, der med sit tilbud på 85.000 kr. var billigst blandt de ialt 56 indkomne tilbud.

Havnen blev ikke den stimulans for fiskeriet, som man havde håbet på i de bevægede år før 1923. Fiskernes antal aftog år for år. I 1959 var der kun 3 erhvervsfiskere, og havneafgifterne for fiskeriet i 1958–59 udgjorde kun 148 kr., mens indtægterne fra fragtbåde og lystfartøjer var henholdsvis ca. 1500 og ca. 7500 kr. Tendensen med hensyn til havnens benyttelse var således klar. Omkring 1960 skaffede man mere kajplads for lystfartøjer. Men det forslø ikke, og det stadig voksende antal lystfartøjer og de dermed forstærkede ønsker om en helt ny havn, førte til, at man besluttede at bygge den nye, store lystbådehavn, som blev åbnet i 1974. Denne havn har kajplads til ialt 725 lystfartøjer og kan desuden modtage omkring 150 „joller“ og er dermed en af Danmarks største lystbådehavne.

Men den nye havn har ændret strandens hele karakter og fysiognomi. Den frie udsigt over Sundet, som man havde både fra Rungstedvej og fra den sydlige Strandvej, er borte. Og om havnens oprindelige formål,

at tjene fiskeriet, er der ikke mange mindelser tilbage. Men i selve lejet kan man endnu finde noget, der fortæller om det, der engang var det vigtigste erhverv på kysten. De gamle stejlepladser ved Linstowsvej er der endnu, og også „gyden“ der fra Strandvejen fører ned til stranden. Går man ned ad „gyden“, kommer man til ophalingspladsen, hjertet i det tidligere fiskerleje. Står man her, har man foran sig en række sten, der fra stranden skyder sig ud i vandet og yderst ude har en lille forgrening mod nord. Det er resterne af „den gamle bro“.

På havnepladsens sydlige del er igen rejst den gamle mindestøtte fra 1923. Bag dens kortfattede inskription anes historien om et fiskerlejes nu glemte kamp for at få en havn.

Plan over Rungsted havn efter „Den danske Havnelods“, 10. udg., 1924. Tallene viser vanddybderne.

NOTER

Hugo Nielsen, født 19. januar 1900, er af gammel fiskerfamilie fra Rungsted. Hans farfar var den i fiskerlejet kendte fisker og strandfoged Niels Olsen, der er omtalt flere gange i bogen. Selv blev han uddannet som tømrer, men kom i 1938 i Hørsholm kommunes tjeneste og var pantefoged her, indtil han trak sig tilbage i 1967.

Fru Johanne Berger, født i 1888, har tilbragt sin barndom i fiskerlejet. Faderen var fisker Frederik Andreasen og moderen var Anna Pålsson fra Alabodarne i Skåne. Efter faderens død i 1895 blev moderen og børnene boende i fiskerlejet indtil år 1900. Så solgte moderen huset, og hun og børnene flyttede til Hørsholm. Fru Berger blev i 1909 gift med spinder på Den militære Klædefabrik i Usserød, Theodor Berger, der døde i 1943.

Richard Rasmussen er født 30. juli 1904 i Rungsted og har boet her hele sit liv. Hans far, Christian Rasmussen, kom til Rungsted fra Fyn og drev Rungsted Købmandshandel fra 1895 og indtil sin død i 1948. Richard Rasmussen videreførte købmandshandelen indtil 1964, da han lejede butiksløkalerne ud.

Fru Martha Kolls er født i Rungsted og er datter af fisker og strandfoged Andreas Nielsen og barnebarn af Niels Olsen. Hun blev gift med Sofus Kolls fra Vedbæk. Han kom i Ø.K.'s tjeneste, og var skibsfører her indtil 1956. Under krigen sejlede han for de allierede. Fra 1958 var han medlem af Sø- og Handelsretten. Han døde i 1971.

Afsnittet „Fra min barndoms sommerferier i Rungsted“ er skrevet af en dame, der ønsker at være anonym. Det kan dog oplyses, at hun er barnebarn af kommandørinde Julie Bræm, hvis slægt i mange generationer har været stærkt knyttet til Rungsted, hvor den har ejet Sømandshvile og senere Rungstedhøj.

Fru Emma Juul er født i 1889 og boede i sin barndom først i Hørsholm og derefter i Sandbjerg Østerskov, hos hendes onkel skovløber Bartels. I 1917 grundlagde hun sammen med sin mand, Niels Juul, den kendte vognmandsforretning, der efter mandens død blev videreført af sønnerne Helge og Asger Juul. Fru Juul har til museet skrevet et udmærket manuskript om sine erindringer, hvorfra afsnittet om hendes tid på Rungstedlund er hentet.

MUSEUMSFORENINGEN FOR HØRSHOLM OG OMEGN

er støtteforening for *Hørsholm Egns Museum*, Sdr. Jagtvej 2, 2970 Hørsholm, tlf. (02) 86 07 11.

Foreningen vælger fire repræsentanter til museets bestyrelse, medens fem bestyrelsesmedlemmer udpeges af byrådene inden for det gamle Hørsholm amt, dvs. de gamle sogne: Birkerød, Bloustrød, Hørsholm og Karlebo, og et bestyrelsesmedlem vælges af Hørsholm Distrikts økonomiske Selskab.

Museumsforeningen udgiver et årsskrift, der tilsendes medlemmerne gratis, arrangerer ture og foredrag. Medlemmerne har gratis adgang til Hørsholm Egns Museum. Fra 1977 er årskontingentet 25 kr., for pensionister 15 kr.

Indmeldelse kan finde sted hos formanden *P. Chr. Nielsen*, Folehavevej 21, 2970 Hørsholm, tlf. (02) 86 10 49, og museumslederen *T. Topsøe-Jensen*, Sophienbergvej 14, 2960 Rungsted Kyst, tlf. (02) 86 38 25.

Museumslederen træffes efter aftale på museet, bedst fredag eftermiddag.

Besøg Hørsholm Egns Museum. Åbent daglig – undtagen mandag – kl. 12.30–16.00 fra 1. maj til 31. oktober samt i påsken. I vinterhalvåret åbent fredag samme tider.

Museumsforeningen har tidligere udgivet:

- 1963. H. C. Rosted: *Træk af bondens historie på Hørsholm Gods.*
- 1964. H. C. Rosted: *Ebberodgård 1346–1890.*
- 1965. T. Topsøe-Jensen: *Kongevejen fra Usserød nord for Hirschholm til Helsingør.*
- 1969. Mindebogen om „H. C. Rosted 1891–1968“, der hovedsageligt indeholder afhandlinger af *H. C. Rosted*, Årsskrift 1968–69.
- 1969. P. Chr. Nielsen: *Vejledning for besøgende på Hørsholm Egns Museum.*
- 1970. A. H. Brandt: *Træk af Karlebo kommunes historie.*
- 1971. E. O. Errebo-Knudsen: *Mathildevejen*, opr. trykt i „Fra Frederiksborg Amt“, 1945.
- 1972. Povl Eller: *Hvad blev der af portræterne på Hirschholm Slot.*
- 1973. Inger og Ove Rasmussen: *Fortid i Bloustrød.*
- 1974. Svend Jensen: *Hørsholm minder.*
- 1975. T. Topsøe-Jensen: *Fredensborgvejen.*

Årsskrifterne for 1963, 64, 65, 74 og 75 er udsolgt.

Og udsendt til medlemmer:

- 1964. H. C. Rosted: *Usserød Skole 1864–1964*, udg. af Hørsholm kommune.
- 1966. H. C. Rosted: *Den gamle skole på Folehavevej i Hørsholm*, privattryk, udg. af Finn Rosetzsky.
- 1967. H. C. Rosted: *Slotsgartnerens Hus, en historisk gård i Hørsholm*, udg. af Grundejer- og Kommunalforeningen i Hørsholm.